

رویکردی کتابشناختی به مسائل و موضوعات اساسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران

غلامرضا حیدری

استادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، ghrhaidari@gmail.com

مرتضی کوبی

استاد بازنشسته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، kokabi80@yahoo.com

احسان گرایی (نویسنده مسئول)

ستادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران

Ehsan.geraei@gmail.com شماره تماس: ۰۹۱۸۳۴۱۳۷۴۹

چکیده

هدف: آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران همواره در کانون توجه پژوهشگران این حوزه قرار داشته است. از این رو، مطالعه حاضر با هدف ارائه تصویری از موضوعات اساسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران انجام شده است.

روش: این مطالعه با استفاده از روش‌های مرور سیستماتیک، تحلیل محتوا و تحلیل همبندی واژگان انجام شده است. در مجموع ۱۹۴ مقاله بازیابی و مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: مقالات تحلیل شده در هفده مقوله موضوعی تحت عناوین آسیب‌شناسی، جستجوی الگویی برای آموزش، جستجوی نظریه‌ای برای برنامه‌ریزی آموزش، محتوای برنامه‌های درسی، تاریخچه آموزش، نام‌گذاری رشته و مشاغل آن، دانشکده علم اطلاعات و دانش‌شناسی، تخصص‌گرایی، آینده‌اندیشی، نگرش نسبت به رشته، اشتغال و بازار کار، آموزش ضمن خدمت و نیازهای آموزشی کتابداران، ارزیابی کیفیت و اعتبارسنجی، آموزش از راه دور، فن‌آوری اطلاعات و آموزش رشته، منابع درسی و دیگر موضوعات مرتبط با آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی طبقه‌بندی شدند.

اصالت / ارزش: پویایی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی مستلزم توجه همزمان به نیروهای پیشران کلیدی درونی و بیرونی است. یافته‌های این پژوهش بیان‌گر کم‌توجهی پژوهشگران به نیروهای پیشران کلیدی بیرونی اثرگذار بر آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی است. هم‌چنین، تاکنون تصویری از مهم‌ترین موضوعات پژوهشی درباره آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران ارائه نشده است.

کلیدواژه‌ها: آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی، رویکرد کتاب‌شناختی، تحلیل محتوا، ایران.

مقدمه

تأملی بر تاریخچه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران از آغاز شکل‌گیری تا کنون بیان‌گر این است که این رشته در دوران حیات خود همواره با چالش‌های اساسی همانند چالش‌های هویتی، شناختی و معرفتی، فن‌آورانه، جایگاهی و منزلت کتابداران، پژوهش و آموزشی و غیره دست و پنجه نرم کرده است. به نظر می‌رسد از میان این چالش‌ها، چالش آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ چرا که از یک سو کیفیت حیات و موجودیت هر رشته دانشگاهی و حرفه‌های مرتبط با آن به کیفیت و

چگونگی آموزش آن رشته بستگی دارد، از سوی دیگر وظیفه بسترسازی برای پاسخ‌گویی به دیگر چالش‌های اساسی رشته نیز بر عهده نظام آموزشی آن است. میل به توسعه علمی و ورود به عرصه‌های جدید علم و دانش از یک سو و هماهنگی با تحولات فن‌آوری از سوی دیگر، سبب شده که در چند دهه اخیر تلاش‌های بسیاری درباره وضعیت آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی و ضرورت بازنگری و هماهنگ‌سازی محتوای رشته با نیازهای در حال تغییر جامعه اطلاعاتی در کشور انجام گیرد و هر یک از پژوهشگران از زوایای گوناگونی به اظهار نظر درباره رشد کمی گروه‌های آموزشی، تصویب و راه‌اندازی گرایش‌های جدید، تغییر در نام و محتوای رشته و لزوم حذف یا افزودن برخی از درس‌ها به برنامه آموزشی پرداخته‌اند (گرایی، ۱۳۹۰؛ گرایی و حیدری، ۲۰۱۵).

مروری بر متون علم اطلاعات و دانش‌شناسی مؤید این است که مسأله آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی همواره در کانون توجه فعالان این حوزه بوده است. انتشار کتاب‌ها؛ انتشار و ارائه مقالات علمی در مجلات و همایش‌ها؛ نگارش پایان‌نامه‌ها؛ برگزاری میزگردهایی با محوریت آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی و اظهارنظرهای رسمی و غیر رسمی در قالب مصاحبه‌ها و در فضای مجازی همگی گواه اهمیت مسأله آموزش رشته نزد استادان، دانشجویان و دیگر ذی‌نفعان این حوزه است (فدایی، ۱۳۸۸ الف و ب؛ دیانی، ۱۳۸۹؛ حیدری، ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰؛ فتاحی، رجبعلی بیگلو و آخشیک، ۱۳۹۳). هم‌چنین، موافقت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با راه‌اندازی کمیته برنامه‌ریزی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در سال ۱۳۸۶ نشان می‌دهد (مهرداد و حسن‌زاده، ۱۳۹۰)؛ که توجه به مسأله آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی صرفاً پدیده‌ای درون رشته‌ای نبوده، بلکه سیاست‌گذاران نظام آموزش عالی کشور نیز به این موضوع توجه جدی دارند. پیامد این تلاش‌ها این است که اکنون در ایران دارای یک نظام آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی با تاریخچه، سیر تکاملی، توان‌مندی‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای خاص خود است.

تفکر درباره آینده و عدم قطعیت‌های پیش‌رو یکی از چالش‌های اساسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در گذر زمان بوده است که ذهن استادان و پژوهشگران این حوزه را به خود معطوف کرده است. حاصل این چالش ذهنی مطرح شدن پرسش‌هایی درباره تطابق آموزش فعلی با نیازهای جامعه، شکاف میان سیاست‌گذاری و اجرا (فدایی، ۱۳۸۸ و ۱۳۹۴) بحران آموزش با بازنشستگی استادان با تجربه (دیانی، ۱۳۹۰) تحولات بازار کار (حیدری، ۱۳۹۰ الف) و غیره بوده است. توجه به این نکته ضروری است که لازمه تفکر در مورد آینده، دستیابی به اطلاعات گذشته و حال درباره پدیده مورد مطالعه است (یونیدو^۱، ۲۰۰۵). از این‌رو تفکر درباره آینده رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیازمند نگاهی کلی و جامع به این حوزه و پرهیز از تمرکز بر یک بُعد خاص خواه تحولات فن‌آوری اطلاعات یا هر چیز دیگر است. بی‌تردید در این راستا متون پژوهشی منتشر شده در گذر نقش مهمی ایفا می‌کند. متون پژوهشی بستری برای انتشار نظرات تمامی ذی‌نفعان -مدرسان، دانشجویان، کارفرمایان، دانش‌آموختگان- در خصوص وضعیت آموزش رشته، بایدها و نبایدهای آن، خواسته‌های و نگرش‌های آن‌ها فراهم می‌آورند. به همین خاطر تحلیل این متون می‌تواند به شناسایی نیروهای پیشران درون و بیرون حوزه‌ای تأثیرگذار بر حال و آینده رشته کمک کرده و ماده اولیه مورد نیاز برنامه‌ریزی که همانا اطلاعات است را در اختیار تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان رشته در سطح کلان قرار دهد. بر این اساس، هدف اصلی پژوهش حاضر تحلیل پژوهش‌های مرتبط با آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران و ارائه تصویری از مهم‌ترین موضوعات موردنظر پژوهشگران در این خصوص است.

¹. UNIDO

اطلاعات این اثر تلاشی نظام‌مند برای نشان دادن مسیری است که پیموده‌ایم و این که چگونه به این جا رسیده‌ایم. این گونه آثار می‌توانند گامی در راستای شناسایی نیروهای پیشران درونی و بیرونی اثرگذار بر آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی بوده و مبنایی برای نگرستن به آینده پیش روی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی فراهم آورند.

روش‌شناسی پژوهش

این مطالعه با استفاده از روش‌های مرور سیستماتیک، تحلیل محتوا و تحلیل همبندی واژگان انجام شده است. مرور سیستماتیک عبارتست از مروری جامع بر متونی که یک پرسش روشن پژوهشی را مورد توجه قرار می‌دهد. در این نوع مرور، یک روش نظام‌مند و شفاف برای شناسایی، انتخاب و ارزیابی نقادانه همه مطالعات مرتبط و همچنین جمع‌آوری و تحلیل داده‌های حاصل از مطالعات موجود مورد استفاده قرار می‌گیرد (شانون^۱، ۲۰۰۲). مرور سیستماتیک با جمع‌آوری، ارزیابی و تلفیق تمامی متون مرتبط با حوزه پژوهشی مورد نظر ابزار سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری را در اختیار دست‌اندرکاران قرار می‌دهد. برای انجام یک مرور سیستماتیک فرایندهای نسبتاً مشابهی توسط نویسندگان مختلف عنوان گردیده است که معمولاً فقط از نظر تعداد یا اسامی مراحل که پیشنهاد شده، با هم فرق می‌کنند (صفاری، سنایی‌نسبت، پاکپور حاجی‌آقا، ۱۳۹۲). رایت، براند، دان و اسپیندلر^۲ (۲۰۰۷) برای انجام یک مرور سیستماتیک فرایندی هفت مرحله‌ای را پیشنهاد می‌دهند که عبارت است از: تعیین پرسش پژوهش، تنظیم قرارداد پژوهش یا روش‌های انجام مرور قبل از بازیابی متون مربوطه، جستجوی متون، استخراج داده‌ها، ارزیابی کیفیت، تحلیل داده‌ها و ارائه یافته‌ها و تفسیر نتایج. با توجه به پرسش اساسی پژوهش تمامی مقاله‌های منتشر شده مرتبط با آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی کشور در مجلات ایرانی بدون در نظر گرفتن محدودیتی درباره نوع مقالات و مجلات مورد تحلیل قرار گرفت. این تصمیم به جامعیت پژوهش و پوشش دادن نظرات تمامی ذی‌نفعان رشته کمک می‌کند (مرحله تنظیم قرارداد پژوهش). گام بعدی جستجو و تعیین مطالعات مرتبط در متون موجود است که می‌توان به پرسش پژوهش پاسخ دهد. برای گردآوری اطلاعات از پایگاه‌های اطلاعاتی مگ ایران (www.magiran.com)، نورمگز (www.noormags.ir) و پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (fa.journals.sid.ir) بدون اعمال محدودیت زمانی و با جستجوی کلیدواژه‌های آموزش کتابداری، کتابداری و اطلاع‌رسانی و علم اطلاعات و دانش‌شناسی و مشتقات آن همانند برنامه‌ریزی درسی، تخصصی‌گرایی، دانشکده، مقاطع تحصیلی و غیره انجام گرفت. برای اطمینان از جامعیت مطالعه، سیاهه‌ای از مجلات علم اطلاعات و دانش‌شناسی تهیه و برای توریق تمامی شماره‌های منتشر شده به وب‌گاه آن‌ها مراجع شد (مرحله جستجوی متون). بعد از گردآوری و بارگذاری فایل تمام متن تمامی مقالات مرتبط با آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران، سیاهه‌ای برای استخراج داده‌ها تهیه شد. در این سیاهه عنوان مقالات، نویسندگان، کلیدواژه‌ها و موضوعات اصلی مقالات و عنوان مجله درج شدند (مرحله استخراج داده‌ها). برای اطمینان از این که مقالات در مقوله موضوعی مناسب قرار گرفته‌اند، متن کامل مقالات مطالعه و مورد تحلیل محتوایی توسط پژوهشگران قرار گرفت (مرحله ارزیابی کیفیت). پس از تعیین موضوعات هر کدام از

1. Shannon S.

2. Wright R. & *et al.*

مقالات بر اساس تحلیل محتوای صورت گرفته و نزدیکی موضوعات به یکدیگر طبقه‌بندی موضوعی انجام شد. در گام آخر تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری انجام شد. هم‌چنین از روش همبندی واژگانی برای ترسیم روابط میان کلیدواژه‌ها به کار رفته در متون آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی استفاده شد. برای این منظور ابتدا ماتریس همبندی واژگان با استفاده از نرم‌افزار بیب‌اکسل^۱ ترسیم شد. برای مصورسازی و ترسیم نقشه همبند واژگان آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی از نرم‌افزار وی. او.اس. ویوور^۲ استفاده شد. یکی از محدودیت‌های مطالعاتی از این دست در داخل کشور، نبود یک پایگاه اطلاعاتی جامع مشتمل بر تمامی مقالات فارسی زبان است. این مطالعه نیز از این نقص بی‌بهره نبوده و ناخواسته برخی از مقالات قدیمی مرتبط با آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دامنه این مطالعه قرار نگرفته است. هم‌چنین با توجه به نمایه نشدن مقالات همایش‌ها در پایگاه‌های موجود و عدم دسترسی به متن آن‌ها در اثر حاضر از آن‌ها چشم‌پوشی شده است.

یافته‌ها

در مجموع، ۱۹۴ مقاله مرتبط با آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی بازاریابی و بر اساس نزدیکی موضوعی در مقوله‌های موضوعی هفده‌گانه زیر قرار گرفتند. روشن است که در تمام مقالات از بیش از یک موضوع صحبت به میان آمده است، اما در یک رویکرد می‌توان موضوع اصلی هر متن را شناسایی کرد بنابراین، معیار قرار گرفتن مقالات در این مقوله‌ها موضوعی است که حجم بیش‌تری از مقاله را به خود اختصاص داده است یا محتوای اصلی مقاله درباره آن تدوین شده است. در نهایت، مسائل و موضوعات محوری آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در هفده مقوله کلی دسته‌بندی شدند (جدول ۱).

جدول ۱. موضوعات اساسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران

ردیف	مقوله موضوعی	ردیف	مقوله موضوعی
۱	آسیب‌شناسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۹	آینده‌اندیشی درباره آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی.
۲	در جستجوی الگویی برای آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۱۰	نگرش نسب به رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۳	در جستجوی نظریه‌ای برای برنامه‌ریزی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۱۱	اشتغال و بازار کار علم اطلاعات و دانش‌شناسی.
۴	محتوای برنامه‌های درسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۱۲	آموزش ضمن خدمت و نیازهای آموزشی کتابداران.
۵	تاریخچه آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۱۳	ارزیابی کیفیت و اعتبارسنجی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی.
۶	نام‌گذاری رشته و مشاغل مرتبط با علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۱۴	آموزش از راه دور علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۷	دانشکده علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۱۵	فن‌آوری اطلاعات و آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۸	تخصص‌گرایی در برنامه‌های درسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی.	۱۶	منابع درسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۱۷	آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی و دیگر موضوعات مرتبط.		

1. Bibexcel.exe

2. VOSviewer

آسیب‌شناسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی. نگاهی به آثار منتشر شده درباره آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در مقاطع زمانی متفاوت نشان می‌دهد که اظهارنظرها در خصوص آسیب‌شناسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی اغلب با استفاده از اصطلاحاتی همانند «بحران»، «مسائل، مشکلات و مشکلات مشترک»، «وضعیت»، «چالش‌ها و راهکارها»، «فرصت‌ها و تهدیدها»، «موانع و راهکارها» همراه بوده است، در واقع همگی این اصطلاحات و دیگر اصطلاحات مشابه تلاش کرده‌اند که از زوایای مختلف به آسیب‌شناسی رشته پردازند. مقاله ابرامی (۱۳۵۴) درباره این که آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی را باید از کجا آغاز کرد، از نخستین آثاری است که به آسیب‌شناسی پذیرش دانشجو در رشته می‌پردازد. در این رهگذر هم‌اندیشی و جویا شدن نظر استادان و متخصصان درباره وضعیت آموزش رشته نقش بی‌بدیلی داشته است. یکی از نخستین تلاش‌های سازمان یافته به پرسش‌های دوازده‌گانه فصلنامه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی درباره وضعیت بحرانی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی و پاسخ‌های مختصان برمی‌گردد (آذرننگ، ۱۳۷۲؛ اسدی، ۱۳۷۲؛ انصاری، ۱۳۷۲؛ بنی‌اقبال، ۱۳۷۲؛ حری، ۱۳۷۲؛ حقیقی، ۱۳۷۲؛ رجبی، ۱۳۷۲؛ شعبانی، ۱۳۷۲؛ قزل‌ایاغ، ۱۳۷۲؛ لاریجانی، ۱۳۷۲؛ مختاری معمار، ۱۳۷۲؛ میرحسینی، ۱۳۷۲). تلاش گروهی دیگر به بیست و چهارمین نشست کتاب ماه کلیات در سال ۱۳۸۴ مربوط می‌شود (باقری، بنی‌اقبال، جلالی دیزجی، دادرس، فتاحی، ۱۳۸۴). صاحب‌نظرانی همانند حری (۱۳۸۲ و ۱۳۸۸)، انصاری (۱۳۸۴) و رهادوست (۱۳۸۸) نیز به اظهار نظر درباره وضعیت آموزش رشته و باید و نبایدهای آن پرداخته‌اند. حیاتی (۱۳۸۷ و ۱۳۸۸)، محمدی (۱۳۸۴) و حیدری (۱۳۹۰ الف) تلاش کرده‌اند که در مقالات خود نگاهی جامع به آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی داشته و مشکلات و راهکارهای آن‌ها را ارائه دهند. هم‌چنین، علیمحمدی و جمالی (۲۰۱۱) نگاهی جامع به این مشکلات داشته و معتقدند که این مسأله مشترک تمامی کشورهای در حال توسعه آسیایی است. ویژگی خاص مطالعه باقری (۱۳۸۴) نسبت به مطالعات دیگر این است که وی از استادان و دانش‌آموختگان برای آسیب‌شناسی بخش‌های مختلف آموزش رشته نظرسنجی می‌کند. مطالعات فتاحی (۱۳۸۰) و نوروزی چاکلی (۱۳۸۳) به طور خاص به آسیب‌شناسی تحصیل در دوران دکترا پرداخته است. مطالعه امیرحسینی (۱۳۸۴) که به آسیب‌شناسی مانیومنت‌های^۱ آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران می‌پردازد نیز در این مقوله جای می‌گیرد.

در جستجوی الگویی برای آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی. توریق اسناد بالادستی آموزش عالی کشور و مصاحبه‌های انجام شده در رسانه‌های مختلف درباره وضعیت آن نشان می‌دهد که «بومی‌سازی» محتوا، برنامه‌های درسی، علوم انسانی و غیره یکی از گفتمان‌های اصلی سیاست‌گذاران این عرصه بوده است. این در حالی است که بسیاری از علوم از جمله علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران وارداتی بوده و سنگ‌بناهای اولیه آن توسط مدرسان خارجی گذاشته شده است. البته این مسأله خاص ایران نبوده و در بسیاری از کشورهای در حال توسعه اثرگذاری «مهاجران»^۲ بر تدوین برنامه‌های آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی از گفتمان‌های رایج نویسندگان بوده است (جانسون^۳، ۲۰۰۷). با نگاهی به مقالات مرتبط با آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران این‌گونه استنباط می‌شود که یکی از اهداف پژوهشگران از پرداختن به وضعیت آموزش رشته در کشورهای دیگر و تحولات آن‌ها، تلاش برای

1. Monument

2. expatriate

3. Johnson C. A.

الگوبرداری یا حداقل توصیه تلویحی الگوبرداری و درس گرفتن از سرنوشت آن‌ها به برنامه‌ریزان این حوزه بوده است. آن‌ها برای این کار به طیف متنوع از کشورها همانند کشورهای جهان اسلام (امان، ۱۳۷۵)، کشورهای عربی حوزه خلیج فارس (آشور و صالح، ۱۳۸۰)، کشورهای در حال توسعه و پیشرفته (جانسون، ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷)، نیکاراگوئه (بلاچ و ودو، ۱۳۷۴)، استرالیا (حیاتی، ۱۳۸۲)، ترکیه (آغ‌بُلوت و آتِلگان^۱، ۱۳۷۴؛ دمرچی‌لو، ۱۳۸۶؛ شکرانه ننه کران و فلاوند، ۱۳۸۷)، هند (باقری، ۱۳۸۷)، آلمان (لوکس^۲، ۱۳۸۲)، سریلانکا (ویلسون و ویجتانگ^۳، ۱۳۷۸)، ژاپن (کیم، ۱۳۸۰)، بنگلادش (۱۳۷۳)؛ روسیه (جوان‌بخت و پورحسن طناب‌چی، ۱۳۸۸) متوسل شده‌اند. از جمله ویژگی این مطالعات می‌توان به ایفای نقش دانش‌آموختگان دانشگاه‌های خارج از کشور، نقش پررنگ دانشجویان داخلی، مستمر بودن این تلاش‌ها در بازه‌های زمانی مختلف، تنوع کشورهای مورد مطالعه، سرگردانی پژوهشگران بین کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته برای یافتن الگویی مناسب و توصیفی بودن اکثر مقالات اشاره کرد. گروه دیگری از پژوهشگران تلاش کرده‌اند که الگوی‌های درسی مفهومی پیشنهادی یا استفاده شده در کشورهای دیگر را توصیه کنند. از این میان می‌توان به الگوی برنامه درسی اطلاع‌رسانی لانکاستر با تأکید بر چرخه انتقال اطلاعات و اجزای نه گانه آن (مرتضایی، ۱۳۷۹)؛ الگوی ویلسون که مبتنی بر چهار رکن محتوای اطلاعاتی، نظام‌های اطلاع‌رسانی، افراد و سازمان‌ها است (مختاری، ۱۳۸۴)؛ و الگوی مرادی (۱۳۸۴) از دیگر تلاش‌هایی است که برای یافتن الگویی خاص برای آموزش رشته انجام شده است.

در جستجوی نظریه برای برنامه‌ریزی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی. روشن نمودن زیربنای نظری و فلسفی برنامه‌ریزی آموزشی و ضرورت توجه به نظریه‌های نوین آموزشی در بازنگری ساختار برنامه‌های آموزشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی توسط پژوهشگران مختلفی گوشزد شده است. فتاحی (۱۳۷۹) استقرار اجزای برنامه‌های آموزشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی - یعنی محتوای دروس، شیوه تدریس، کارهای عملی، تکالیف و پایان‌نامه‌ها- بر الگوی تکاملی آموزش مبتنی بر نظریه شناخت را پیشنهاد می‌دهد. ریسمان‌باف (۱۳۸۸) برای آموزش اخلاق حرفه‌ای در رشته، نظریه کارکرد تعادلی کتابخانه‌ها را مطرح می‌کند. حری (۱۳۹۰) بدون اشاره به اصطلاح «نظریه» و «الگو» ضرورت رویکردی سه‌وجهی به آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی را بیان می‌کند. دانش نظری، دانش فنی و دانش حرفه‌ای اساس این رویکرد هستند که می‌تواند در برنامه‌ریزی برای هر یک از دروس یک مبنای اصولی باشند. حیدری (۱۳۹۰) ب) به قاعده ۸۰/۲۰ تروزل^۴ اشاره می‌کند و معتقد است با کسب ۲۰ درصد از مهارت‌ها می‌توان ۸۰ درصد فعالیت‌های خود را در زمینه‌های شغلی، آموزشی، زندگی روزمره و غیره انجام داد. گرایبی و حیدری (۱۳۹۴) نظریه شایستگی‌های کانونی را برای برنامه‌ریزی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی پیشنهاد می‌دهند. آن‌ها شایستگی‌های کانونی مورد نیاز متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی را در دو گروه جای می‌دهند. نخست، شایستگی‌های کانونی عمومی که به شایستگی‌های پایه و عمومی مورد نیاز دانشجویان برای انجام فعالیت‌های شغلی‌شان صرف‌نظر از این‌که در کجا مشغول به کار می‌شوند، اشاره دارد و دوم شایستگی‌های کانونی تخصصی که با شایستگی‌های خاص مربوط به علم اطلاعات و دانش‌شناسی و مدیریت فرایند اطلاعات در ارتباط است.

1. Akbulut M. & Atilgan D.

2. Lux C.

3. Willson P. & J. Wijetunge

4. Trueswell

محتوای برنامه‌های درسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی. محتوای برنامه درسی یکی از رویکردهای مطالعاتی در آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی بوده است. در این مطالعات، پژوهشگران از زوایای مختلفی برنامه درسی و محتوا آن را به چالش کشیده‌اند. دسته نخست مطالعاتی هستند که ضرورت اصلاح برنامه درسی را متذکر و کلیت سرفصل‌های درسی یک مقطع تحصیلی خاص را هدف قرار داده است (دیانی، ۱۳۶۰، ۱۳۶۲، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۹، ۱۳۹۰ الف و ب، ۲۰۰۶؛ جوکار و حمدی‌پور، ۱۳۸۰؛ فتاحی، ۱۳۸۴؛ جعفری‌مقدم و بینش‌پور، ۱۳۹۱) و به مقایسه تحولات سرفصل در مقاطع زمانی مختلف پرداخته‌اند (نوکاریزی، ۱۳۸۳؛ بیگدلی و حمدی‌پور، ۱۳۹۱). دسته دوم، پژوهش‌های تطبیقی و مطالعه برنامه‌های آموزشی رشته در جای‌جای دنیا و مقایسه برنامه‌های داخل کشور با آن‌ها و پیشنهادهایی برای شکل‌دهی به برنامه‌های درسی رشته است (مطالعاتی همچون مرتضایی، ۱۳۷۹؛ وراثا، ۱۳۸۳؛ علی‌محمدی، ۱۳۹۰؛ التماسی و فهیم‌نیا، ۱۳۹۰ الف). دسته سوم مطالعاتی هستند که بر یک موضوع یا عنوان درسی خاص همانند جایگاه تهیه و سفارشات علمی در نظام آموزشی (عرب‌زاده، ۱۳۷۶)، سازماندهی مواد (کوکبی، ۱۳۷۶)، کتابخانه‌های کودکان (قزل‌یاغ، ۱۳۸۱)، کارآموزی (مختاری‌معمار، ۱۳۸۲؛ حاجیان، ۱۳۸۵)، مدیریت دانش (حسن‌زاده، ۱۳۸۳ الف) و اقتصاد اطلاعات (علی‌محمدی، ۱۳۸۶) تمرکز کرده‌اند. مطالعه قیامی (۱۳۸۶) که ضرورت و کاربرد دروس علم اطلاعات و دانش‌شناسی را از دیدگاه کتابداران و دانشجویان می‌سنجد، را نیز می‌توان در این مقوله جای داد.

تاریخچه آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی. هویت هر رشته آموزشی در تاریخچه آن قابل ردیابی است. روشن است که تاریخچه هر رشته ابعاد چندگانه‌ای دارد و هر فرد بسته به موقعیتی که در جریان تحولات تاریخی رشته داشته است، می‌تواند بُعدی از ابعاد چندگانه را بازشناسی و به نحوی که او تحولات را درک کرده است به تدوین تحولات رشته پردازد (دیانی، ۱۳۸۹). دسته نخست از این پژوهش‌ها قائل به دسته‌بندی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دوره‌های زمانی مختلف همچون قبل و بعد از انقلاب، گذشته، حال و آینده بوده‌اند و یا به برهه مشخصی از آموزش رشته همانند نخستین دوره‌های آموزش و یا یک مقطع تحصیلی خاص پرداخته‌اند (انصاری، ۱۳۵۴، دیانی، ۱۳۶۳؛ هدایی، ۱۳۸۰؛ قاسمی، ۱۳۷۶؛ کیانی، ۱۳۷۶ و ۲۰۰۹؛ حمزه‌پور، ۱۳۷۷؛ یغمایی، ۱۳۷۸؛ حیاتی، ۱۳۷۸ و ۱۳۸۳؛ جمالی، ۱۳۸۵؛ سرمدی، ۱۳۸۷). گروه دیگر از مطالعات با محوریت افراد اثرگذار بر رشته یا مصاحبه با این افراد انجام شده است (حیاتی، ۱۳۸۱؛ انصاری، ۱۳۸۴؛ مهرداد و دیانی، ۱۳۸۸؛ شکویی، ۱۳۹۰).

نام‌گذاری رشته و مشاغل مرتبط با علم اطلاعات و دانش‌شناسی. یکی از موضوعاتی که به آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی و برنامه‌های درسی آن در مقاطع مختلف جهت می‌دهد، مطالعات مربوط به نام‌گذاری و نام رشته است. نام‌گذاری رشته چالشی قدیمی و همیشگی برای فعالان این حوزه در سراسر حیات آن و در اکثر نقاط جهان بوده است. «بدترین دشمن علم نوین که به زبان فارسی کتابداری خوانده می‌شود، خود کلمه کتابداری است». این اظهارنظر ابرامی (۱۳۵۳) و پیشنهاد عنوان دانش‌شناسی^۲ به جای کتابداری جرعه چالشی و حرکتی بود که تا به امروز نیز ادامه دارد. به دنبال این اظهارنظر، پیشنهادهای دیگر درباره عنوان رشته ارائه شد (معینی‌فر، ۱۳۷۶). سعادت (۱۳۷۷) «اطلاع‌رسانی» را عنوان کلی رشته دانسته و پیشنهاد داده که بر اساس موقعیت‌های خاص شغلی

1. Vrana R.

2. Universology

نام‌هایی همانند فهرست‌نویس، آرشیویست، متصدی امانت و غیره انتخاب شود. فدایی (۱۳۸۸ الف و ب؛ ۱۳۹۰ الف؛ ۱۳۹۳) را می‌توان یکی از پژوهشگران فعال سال‌های اخیر در زمینه تغییر عنوان رشته دانست. وی ابتدا عنوان «علوم بازیابی و اشاعه اطلاعات و دانش (عباد)» را پیشنهاد می‌دهد. مدتی بعد آن را به «علوم/مدیریت بازیابی و اشاعه اطلاعات» تغییر می‌دهد و در نهایت به دلایلی از کلمات بازیابی و اشاعه صرف‌نظر کرده و «علوم اطلاعات» را بر می‌گزیند. اسامی پیشنهادی فدایی برای مشاغل مرتبط با رشته بر اساس سطح تحصیلات افراد به ترتیب عبارت‌اند از: کتابدار، اطلاع‌رسان، دانش‌یاب، دانش‌پرداز، دانش‌گستران^۱. حیدری (۱۳۸۹) نیز موضوع تغییر نام و محتوای آموزشی حوزه کتابداری و علم اطلاعات را بر اساس مفهوم هسته این حوزه و پارادایم غالب عصر حاضر مطرح می‌کند و توجه به ابعاد علمی، فرایند اطلاعات یا دانش و مدیریت این فرایند را به‌عنوان چارچوبی برای نام‌گذاری رشته الزامی دانسته است. گروهی از مطالعات به پیمایش نظرات اعضای هیئت‌علمی، دانشجویان و کتابداران در خصوص تغییر عنوان رشته و نام‌های پیشنهاد پرداختند (داورپناه، فتاحی و خسروی، ۱۳۸۸؛ حسن‌زاده و غیوری، ۱۳۸۹؛ بهزادی و باغستانی تجلی، ۱۳۹۳). گروه دیگری با انجام مطالعات تطبیقی و استناد به تغییرات رخ داده در عنوان دانشکده‌ها، گروه‌ها و مجلات تخصصی رشته را گواهی برای تغییر عنوان رشته دانسته‌اند (علیمحمدی و سجادی، ۲۰۰۷؛ ملک‌احمدی، سلیمانزاده نجفی و آتش‌پور، ۱۳۹۰). فتاحی (۱۳۹۱) نیز به انتظار جامعه کتابداری درباره تغییر نام اشاره کرده است.

دانشکده علم اطلاعات و دانش‌شناسی.، دانشکده علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران با این نیت تأسیس شد که بتواند به تعریف دقیق کتابداری و اطلاع‌رسانی بپردازد، جایگاه خود را ارتقاء دهد، حوزه‌های مرتبط را با هم جمع کند، نگاه دیگران را به این حوزه تصحیح کند و در مجموع به توسعه آموزش رشته کمک کند (فدایی، ۱۳۹۰ ب). وی آینده علم اطلاعات و دانش‌شناسی را به دانشکده علم اطلاعات و دانش‌شناسی پیوند می‌دهد و در مطالعات خود تلاش می‌کند که بر اساس متون موجود و تجارب علمی، خود گروه‌هایی برای این دانشکده تعریف کند (۱۳۸۸ ج و ۱۳۹۲). فدایی و برمر (۱۳۹۰) به این مطالعات بسنده نکرده و برای پیشنهاد گروه‌ها، رشته‌ها، گرایش‌ها و مقاطع تحصیلی لازم برای رشته با استفاده از تکنیک دلفی نظر دیگر متخصصان رشته را نیز جویا شدند. هم‌زمان با بحث داغ تغییر نام رشته، مسأله تغییر نام دانشکده نیز مدنظر پژوهشگران قرار گرفته است (فدایی، ۱۳۹۰؛ علیمحمدی، ۱۳۹۱). علیمحمدی با استفاده از روش‌های سندی و تاریخی عنوان دانشکده علوم اطلاعات را به‌عنوان نام جدید پیشنهاد کرد.

تخصص‌گرایی در برنامه‌های درسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی. ایجاد گرایش‌های جدید رشته‌ای در جهان امروز یک امر معمول و شناخته شده برای حفظ پویایی و توسعه فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی است. «تخصص‌گرایی در حرفه» (فتاحی، ۱۳۸۳)؛ «قبض و بسط رشته‌ای» (حیدری، ۱۳۹۰)؛ «کاش گرایش بود» (دیانی، ۱۳۹۲)؛ و «این حوزه برای بقا نیاز به تخصص دارد» (فدایی، ۱۳۹۴) عنوان سرمقاله‌هایی است که به ضرورت تخصص‌گرایی در رشته پرداخته‌اند. حسن‌زاده (۱۳۹۰) نیز گسترش حیطه علم اطلاعات و تنوع تعاملات با رشته‌های دیگر را از عوامل افتراق در رشته و شکل‌گیری گرایش‌های جدید دانسته است. مطالعه منصوریان (۱۳۹۰) را می‌توان جامع‌ترین مطالعه در این خصوص نامید. وی با مطالعه ۳۷ گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و ۶۰ گرایش تحصیلی در کشورهای آمریکا، انگلستان، کانادا و استرالیا نشان داد که ایجاد گرایش‌های جدید یا حاصل تخصص‌گرایی در یک حوزه موضوعی

1. Librarian, Informationist, Knowledge retriever, Knowledge processor, and Knowledge disseminator

مشخص بوده، یا در نتیجه توجه به رویکرد میان‌رشته‌ای. هم‌چنین بازنگری در محتوا و سرفصل دروس و تغییر عنوان گروه؛ ادغام گروه‌های کتابداری با گروه‌های آموزشی هم‌جوار؛ و تنوع رویکردهای آموزشی و پژوهشی از عوامل پویایی گروه‌های آموزشی طی دهه‌های اخیر بوده است.

آینده‌اندیشی درباره آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی. تأمل در کلام و پرسش‌های مطرح شده توسط صاحب‌نظران بیان‌گر توجه و نگرانی آن‌ها درباره آینده آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در کشور است. پرسش‌هایی همانند: آینده آموزش کتابداری را چگونه می‌بینید؟ (حری، ۱۳۸۸)؛ آیا کتابداران ایران، در آینده‌ای نزدیک شاهد بحران در آموزش و در حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی خواهند بود؟ (دیانی، ۱۳۹۰ ج)؛ آیا کتابداری و اطلاع‌رسانی آینده‌ای دارد؟ (فدایی، ۱۳۸۸ ج). توجه به عوامل مؤثر بر آینده رشته (فرج‌پهلوی، ۱۳۹۰)؛ توجه به نقش محوری انجمن علم اطلاعات و دانش‌شناسی (فتاحی، ۱۳۹۰)؛ و توجه به افق‌های زمانی ۱۵ تا ۲۰ ساله در انسجام‌بخشی به برنامه درسی (حیدری، ۱۳۹۰ ب) از دیگر عوامل مؤثر بر آینده رشته شناخته شده‌اند. مطالعه خسروی (۱۳۷۶) به مسأله آموزش تخصصی آینده‌نگر در دانشگاه کتابداری و علم اطلاعات^۱ پرداخته و علی‌اکبرزاده (۱۳۷۷) نیز به تأثیرگذاری فن‌آوری‌های جدید بر حرفه و به تبع آن آموزش رشته پرداخته است.

نگرش نسبت به رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی. ایجاد نگرش مثبت نسبت به رشته تحصیلی و آینده آن جزئی از برنامه‌های آموزشی هر رشته‌ای است و باید در فرایند آموزش درک و نگرش دانشجویان به سمت مثبتی سوق داده شود. نوشته بیلدی (۱۳۷۳) وضعیت شخصیت اجتماعی علم اطلاعات و دانش‌شناسی را در سطح بین‌المللی بررسی می‌کند. پژوهش‌های دیانی (۱۳۸۱)، بیگدلی و آتام (۱۳۸۲)، ترکیان‌تبار (۱۳۸۶)، حری و قاضی میرسعید (۱۳۸۶)، اکبری و افشار (۱۳۹۰)، گرایبی و سیامکی (۱۳۹۲) و جهانی (۱۳۹۳) همگی به مطالعه نگرش دانشجویان مقاطع کارشناسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی و کتابداران نسبت به رشته پرداخته‌اند. منصوریان، علی‌پور، قربانی‌بوساری (۱۳۹۲) نیز در مطالعه‌ای نگرش دانشجویان و دانش‌آموختگان دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی درباره چشم‌انداز فرصت‌های شغلی این رشته را جویا شدند.

اشتغال و بازار کار علم اطلاعات و دانش‌شناسی. مسأله اشتغال و بیکاری دانش‌آموختگان آموزش عالی ایران چالشی دردآوری برای سیاست‌گذاران آموزش عالی بوده است. مطالعه وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان زن علم اطلاعات و دانش‌شناسی (کربلاآقایی کامران، ۱۳۸۷)، همگونی اولویت‌های درسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی با نیازهای مهارتی بازار کار (حری، نادری و دخت‌عصمتی، ۱۳۸۷)، مشاغل نوین مبتنی بر فن‌آوری‌های اطلاعات برای فارغ‌التحصیلان علم اطلاعات و دانش‌شناسی (شهبازی، فهیم‌نیا، ۱۳۹۲) از جمله مطالعاتی هستند که در این مقوله جای می‌گیرند. منصوریان (۱۳۹۰ ب) با اشاره به تأثیر فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی بر بازار کار علم اطلاعات و دانش‌شناسی، صد عنوان شغلی مرتبط در هفت گروه پُست‌های / مشاغل حرفه‌ای سنتی و مرسوم در کتابداری، پست‌های مرتبط با فن‌آوری‌های نوین، پُست‌های ویژه کتابداری موضوعی، پُست‌های مربوط به خدمات ویژه کتابخانه‌ها و پُست‌های مربوط به منابع اطلاعاتی خاص را ارائه کرد.

1. University of Library and Information Science (ULIS)

آموزش ضمن خدمت و نیازهای آموزشی کتابداران. نیروی انسانی جزء جدایی‌ناپذیر و مهم هر سازمانی را تشکیل می‌دهد. تحولات رخ داده در محیط کاری کتابداران و اطلاع‌رسانان و نیاز به کسب مهارت‌های جدید بازننگری را ضروری می‌سازد (تهوری، ۱۳۸۵). آموزش ضمن خدمت یکی از روش‌های کسب مهارت‌های جدید است. اولین گام در ارائه آموزش ضمن خدمت نیازسنجی است. بدون آگاهی از نیازهای کتابداران نمی‌توان برنامه مفید را پیاده‌سازی کرد (منصوری و پشتوتنی‌زاده، ۱۳۸۶). در همین راستا پژوهش‌های مختلف به شناسایی نیازهای شغلی کتابداران در محیط‌های مختلف شغلی همچون کتابخانه‌های دانشگاهی، عمومی، کتابداران سیستم‌ها پرداخته‌اند (حریری؛ ۱۳۷۴؛ اسدی‌کیا، ۱۳۷۶؛ افغانی، ۱۳۷۷؛ مزینانی، ۱۳۷۷؛ معرف‌زاده و صانعی‌دهکردی، ۱۳۸۵؛ دانش، ۱۳۸۵؛ رجب‌بیگی، پرتوی و قنبرزاده علمداری، ۱۳۸۷؛ آران و فدایی، ۱۳۸۶؛ انتظاریان، ۱۳۸۸؛ معرف‌زاده، کمایی و چراغی، ۱۳۹۱؛ حیاتی، ۲۰۰۸).

ارزیابی کیفیت و اعتبارسنجی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی. موضوع بهبود کیفیت آموزش‌های دانشگاهی جزئی جدایی‌ناپذیر از مدیریت آموزش عالی است. آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیز به‌عنوان یک رشته از این امر مستثنی نبوده و پژوهشگران این عرصه از ابزارهای متفاوتی برای سنجش کیفیت آموزش استفاده کرده‌اند. انتشار مجموعه استانداردهای آموزشگاه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی را می‌توان نخستین گام در راستای تضمین کیفیت آموزش رشته در کشور دانست (تعاونی، ۱۳۵۵). گروهی از مطالعات ارزیابی کیفیت آموزش رشته همانند بررسی نظرات دانشجویان و مدرسان دروس عملی کتابداری درباره کیفیت و کیفیت دروس عملی کارورزی در دانشگاه‌های دولتی (سامانیان، ۱۳۷۷) و بررسی امکانات موجود گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های ایران برای آموزش فن‌آوری اطلاعات به دانشجویان (جعفرنژاد، ۱۳۷۹) تنها به مطالعه یک بُعد از فرایند آموزش پرداخته‌اند. گروه دوم مطالعاتی هستند که از مقیاس‌های چند بُعدی همچون استانداردهای بین‌المللی آموزشگاه‌های کتابداری ایفا، سروکوال، یا ابزارهای محقق‌ساخته برای ارزیابی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی استفاده کرده‌اند (کیانی، ۱۳۷۸؛ تیمورخانی، ۱۳۸۲؛ شعبانی و خدیوی، ۱۳۸۳؛ گرایبی و سیامکی، ۱۳۹۱؛ کرمی و وزیرپورکشمیری، ۱۳۹۱؛ کریمیان، صالحی و نادری، ۱۳۹۲). گروه سوم، ارزیابی اثرگذاری آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی بر شایستگی‌های دانشجویان و مهارت‌های کتابداران را هدف قرار داده‌اند (حیدری، فرج‌پهلوی، عصاره و گرایبی، ۱۳۹۲؛ التماسی و فهیم‌نیا، ۱۳۹۰). مطالعاتی پیرامون تدوین برنامه راهبردی برای گروه‌های آموزشی و ارزیابی سوات آن‌ها و تدوین راهبردهایی برای فعالیت‌های آینده که تضمین‌کننده کیفیت آموزش و بقای گروه‌های آموزشی است، را نیز می‌توان در این مقوله جای داد (پریخ و ارسطوپور، ۱۳۸۸؛ عصاره، اسدنیای و جلیل‌پور، ۱۳۹۳).

آموزش از راه دور علم اطلاعات و دانش‌شناسی. توسعه فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی طی دهه‌های گذشته، شیوه‌های سنتی آموزش و یادگیری را متأثر کرده و الگوی جدیدی به نام آموزش الکترونیکی، مجازی، یا از راه دور را فراهم آورده است. مطالعات انجام شده در این حوزه با دو رویکرد انجام شده‌اند. رویکرد نخست بیش‌تر به مبانی تئوریک آموزش از راه دور و ارائه تصویری از آن می‌پردازند. مجیدی (۱۳۸۸) بدون محدود کردن مطالعه خود به آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی، سعی در ارائه شمایی کلی از آموزش الکترونیکی، زیرساخت‌های لازم، مزایا و موانع پیش رو دارد. کیانی (۱۳۸۶) نظامی سه سطحی آموزش از راه دور در ایران، آموزش از راه دور در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در جهان و آموزش‌های نیمه‌حضوری و از راه دور علم

اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران را برای ارائه مطالبش برمی‌گزینند. مردانی (۱۳۸۸) نیز تمرکز عمده مطالعه‌اش را بر کشورهای درحال توسعه گذاشته است. رویکرد دوم مطالعات موردی است که در محیط‌های مختلف انجام شده‌اند. ضرورت توجه به آموزش از راه دور در مرکز آموزش عالی کتابداری کتابخانه ملی (نیازی، ۱۳۷۷)؛ امکان‌سنجی آموزش از راه دور برای کتابداران شاغل (علی‌بیگ، جمشیدی و فرجی، ۱۳۸۴)؛ امکان‌سنجی آموزش از راه دور علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دانشگاه آزاد (سیفی، ۱۳۸۶)؛ مطالعه تطبیقی آموزش حضوری و غیرحضوری دانشجویان علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه‌های دولتی و پیام‌نور (اباذری و نعمتی انارکی، ۱۳۸۹)؛ و آموزش الکترونیکی درس زبان انگلیسی (عزیزخانی و طباطبایی فر، ۱۳۸۷) از جمله محورهای مطالعاتی آموزش از راه دور علم اطلاعات و دانش‌شناسی بودند. مطالعات جولیان (۱۳۸۳) درباره آموزش از راه دور علم اطلاعات و دانش‌شناسی در گروهی از مدارس پروژه کالیبر و ساتچاناند (۱۳۷۸) درباره آموزش از راه دور علم اطلاعات و دانش‌شناسی در آسیا و اقیانوسیه از جمله آثار ترجمه شده در این محور هستند.

فن آوری اطلاعات و آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی. تأثیرات متقابل فن آوری اطلاعات بر محیط و ابزارهای کاری حرفه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی، آموزش این رشته را نیز متأثر کرده است. پیامدهای فن آوری اطلاعات برای آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی و نسل‌های جدید کتابداران، تأثیرگذاری فن آوری اطلاعات بر محتوای برنامه آموزشی و سرعت همگامی تحولات برنامه‌های آموزشی با تحولات فن آورانه از محورهای مورد توجه پژوهشگران بوده است (قاندشریفی، ۱۳۷۵؛ حیاتی، ۱۳۷۷؛ والجوی^۱، ۱۳۷۷؛ ابراهیمی و علی‌پورنجمی، ۱۳۸۸). استفاده از فن آوری‌های اطلاعاتی توسط استادان و دانشجویان رشته و ارزیابی توانایی آن‌ها در این زمینه نیز محور مطالعاتی دیگر این حوزه است (سبکروح، ۱۳۷۶؛ جعفرنژاد، ۱۳۸۰؛ فرامرزی، ۱۳۸۶؛ حاضری و علوی، ۱۳۹۱).

منابع درسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی. دسترسی به منابع درسی روزآمد و هماهنگی میان منابع درسی و سرفصل‌ها را می‌توان از رازهای پویایی آموزش در یک رشته برشمرد. مسأله کمبود منابع درسی فارسی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی در گذشته به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین مشکلات رشته مطرح شده است (ابرامی، ۱۳۵۳). اگرچه از آن روزها، سال‌هاست که می‌گذرد اما بررسی کتاب‌های منتشرشده علم اطلاعات و دانش‌شناسی از موضوعات مورد توجه پژوهشگران بوده است. هماهنگی کتاب‌ها و مجلات با نیازهای آموزشی دوره کارشناسی ارشد (نوکاریزی، ۱۳۷۳)؛ هم‌خوانی کتاب‌های منتشره با سرفصل‌های مصوب دروس کارشناسی و کارشناسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی و کتابداری پزشکی (علی‌پور ندوشن، طلاچی و خوشگام، ۱۳۸۵) و کارشناسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی (۱۳۹۴) و به‌طور خاص کارشناسی ارشد علم‌سنجی (اسدیان و نوروزی چاکلی، ۱۳۹۱) و درس زبان انگلیسی (بنی‌اقبال و رضوی صدر، ۱۳۸۹) از جمله مطالعاتی که در این گروه جای می‌گیرند.

آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی و دیگر موضوعات مرتبط. بخشی از مقالات منتشرشده درباره آموزش علم اطلاعات و جهانی‌شدن به خاطر بسامد پایین در مجلات پتانسیل ارائه در مقوله‌هایی مجزا را نداشتند. از این رو تصمیم بر این شد که به‌جای قرار دادن آن‌ها در مقوله‌های فوق که ممکن است گویای محتوای آن‌ها نباشد، در این مقوله قرار گیرند. آموزش علوم آرشیوی و مسائل

1. Vallejo R. M.

مربوط به آن (افکاری، ۱۳۸۴؛ صفی‌پور، ۱۳۸۶؛ انوار، اشکوری، افکاری و عظیمی، ۱۳۸۷)، همکاری بخش‌های مرجع و خدمات فنی در آموزش رشته (پوش و نیکا^۱، ۱۳۷۲)، روابط انسانی در آموزش رشته (استوارت، ۱۳۶۹) جهانی‌شدن (اعظمی، ۱۳۸۸؛ حسن‌زاده، ۱۳۸۳ب)، پست مدرنیته (حسن‌زاده، ۱۳۸۳ج)، تأثیر کتابخانه ملی (انصاری، ۱۳۸۷) و تجربه آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در مرکز اطلاع‌رسانی جهاد (کولانیان، ۱۳۸۲) از جمله این موضوعات هستند.

تحلیل همایندی واژگانی مطالعات آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی

بعد از استانداردسازی کلیدواژه‌های به کار رفته در مقالات مرتبط با آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی و تحلیل همایندی واژگانی آن‌ها مشخص شد که پژوهشگران برای بیان مسائل خود درباره آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی از ۱۴۹ کلیدواژه در ۳۰ خوشه قرار گرفتند (جدول ۲). تحلیل خوشه‌ای^۲ شبکه هم‌واژگانی در تصویر ۱ نیز ارائه شده است.

جدول ۲- خوشه‌هایی با حداقل ۶ کلیدواژه‌ها

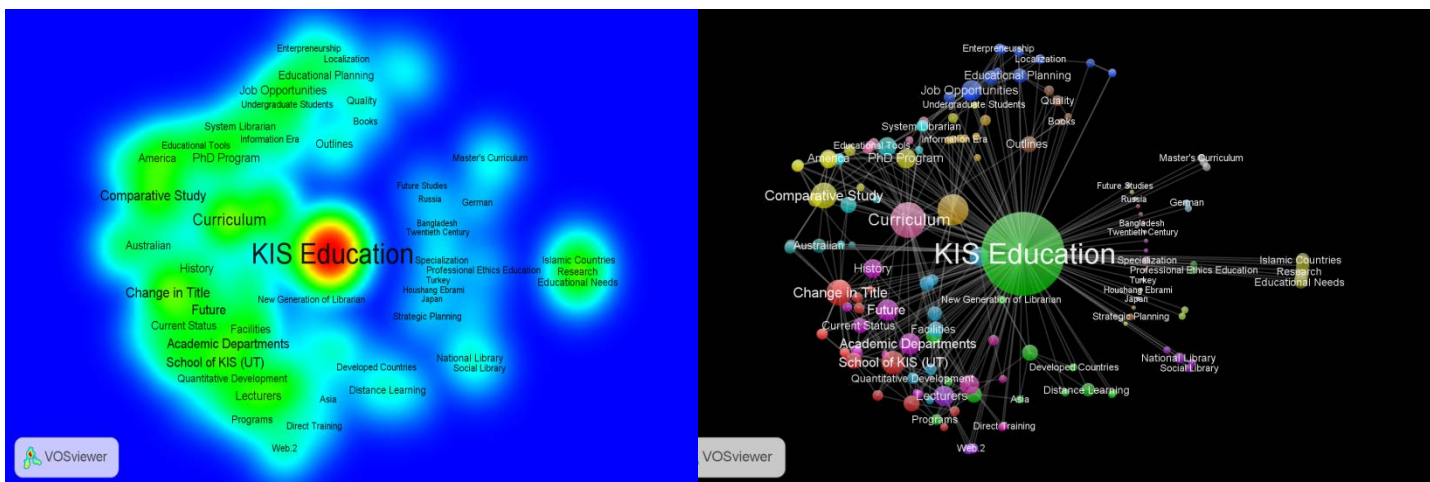
خوشه	کلیدواژه‌ها
اول	رشته تحصیلی، گروه آموزشی، گرایش تحصیلی، مقطع تحصیلی، تغییر محتوا، تغییر عنوان، تغییر سرفصل‌ها، توسعه آموزش عالی، بین‌رشته‌ای، مدیریت بازاریابی و اشاعه اطلاعات، سازمان‌دهی منابع، چشم‌انداز حرفه‌ای، دانشکده علم اطلاعات و دانش‌شناسی تهران، علوم بازاریابی و اشاعه اطلاعات، جنبش دانشکده اطلاعات، جرگه اطلاعات.
دوم	برنامه‌ریزی آموزشی، کارآفرینی، فرصت‌های شغلی، تهدیدها، موانع و راه کارهای آموزش، بازار کار، بومی‌سازی، پست‌های سازمانی، دانشجویان دکترا، دانش عملی، دانش حرفه‌ای، دانش نظری.
سوم	کشورهای توسعه یافته، کشورهای درحال توسعه، آسیا، توسعه رشته، آموزش از راه دور، موضوعات آموزشی، متون آموزشی، نسل جدید کتابداران، برنامه‌ها، گرایش‌های موضوعی.
چهارم	مطالعه تطبیقی، آمریکا، کانادا، انگلستان، هند، ایران، شایستگی‌ها، برنامه دکترا، دوره‌های تحصیلات تکمیلی، درس اقتصاد اطلاعات، دانشجویان کارشناسی.
پنجم	گروه‌های دانشگاهی، تاریخچه، گذشته، وضعیت کنونی، آینده، جهانی‌شدن، عوامل بیرونی، عوامل درونی، کتابخانه‌های و مراکز اطلاعاتی، بازاریابی و اشاعه اطلاعات.
ششم	کتابدار دانشگاهی، برنامه‌های درسی امریکا-اروپا، کتابدار دیجیتال، کتابخانه دیجیتال، استانداردهای ایفلا، مدارس علم اطلاعات، مدارس علم کتابداری، کتابدار سیستم، کتابدار وب
هفتم	تغییر در برنامه‌های آموزشی، رسانه‌های آموزشی، عصر اطلاعات، فن آوری اطلاعات، نیازهای مهارتی کتابداران، پست مدرنیته، مدرنیته، حرفه.
هشتم	ارزیابی، تسهیلات، تعامل بین گروه‌های آموزشی، تعامل با انجمن علم اطلاعات و دانش‌شناسی، کارشناسی ارشد، توسعه کمی، روش‌های آموزشی، برنامه‌های دوره کارشناسی
نهم	آموزش مادام‌العمر، نیازهای آموزشی، کشورهای اسلامی، برنامه‌های دوره کارشناسی ارشد، موقعیت حرفه، پژوهش، ثبت‌نام دانشجویان
دهم	کشورهای عرب منطقه خلیج فارس، برنامه‌های درسی، ابزارهای آموزشی، مشکلات اجرایی، هم‌پوشانی دروس، متخصصان

نقشه چگالی شبکه هم‌واژگانی در حوزه آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیز با استفاده از نرم‌افزار وی. او. اس. ویوور ترسیم و مورد تحلیل قرار گرفت. در این نقشه کلیدواژه‌هایی که با هم ارتباطات بیش‌تری داشته در فاصله نزدیک‌تر و کلیدواژه‌هایی که ارتباطات کم‌تری داشته در فاصله دورتری نمایش داده می‌شوند. چگالی هر کلیدواژه بر اساس تعداد تکرارهای آن، تعداد کلیدواژه‌های همسایه آن و اهمیت کلیدواژه‌های همسایه تعیین می‌شود. از سوی دیگر قرار گرفتن یک کلیدواژه در مرکز نقشه چگالی نشان دهنده اهمیت آن کلیدواژه در شبکه هم‌واژگانی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی است. هم‌چنین طیف رنگ‌های قرمز تا آبی

1. Pausch L. & Penka K.

2. cluster analysis

به ترتیب نشان دهنده وزن چگالی بیش تر تا وزن چگالی کم تر گره های تشکیل دهنده شبکه هستند. بر این اساس، تغییر عنوان رشته، برنامه درسی، دانشکده علم اطلاعات و دانش شناسی و مطالعات تطبیقی از بیش ترین میزان چگالی در شبکه برخوردار بوده اند. (تصویر ۲).

تصویر ۲. نقشه چگالی کلیدواژه های آموزش علم اطلاعات و دانش شناسی

تصویر ۱. شبکه هم‌واژگانی آموزش علم اطلاعات و دانش شناسی

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر با هدف شناسایی مهم ترین موضوعات مرتبط با آموزش علم اطلاعات و دانش شناسی ایران انجام شده است. اساس کار مبتنی بر موضوعاتی است که در قالب مقالات تألیفی و ترجمه شده در مجلات ایرانی منتشر شده است. با این وجود، به علت نبود یک پایگاه اطلاعاتی جامع برای پوشش آثار زبان فارسی، ممکن است موضوعات اساسی دیگری باشد که مورد غفلت واقع شده است. در این مطالعه از روش های مرور سیستماتیک، تحلیل محتوا و تحلیل همبندی واژگانی استفاده شد. مرور منابع یک روش مبتنی بر شواهد و کیفی است. یکی از پرکاربردترین روش ها در مطالعات آینده نگاری و مباحث آموزشی است (پاپر^۱، ۲۰۰۸). در مجموع ۱۹۴ مقاله بازبایی و بارگذاری و کار تحلیل روی آنها انجام شد. پس از تحلیل مقالات، هر یک از آنها بر اساس نزدیکی موضوعی در یکی از هفده مقوله موضوعی جای گرفتند. این مقوله ها عبارت اند از: آسیب شناسی، جستجوی الگویی برای آموزش، جستجوی نظریه برای برنامه ریزی آموزش، محتوای برنامه های درسی، تاریخچه آموزش، نام گذاری رشته و مشاغل آن، دانشکده علم اطلاعات و دانش شناسی، تخصص گرایی، آینده اندیشی، نگرش نسبت به رشته، اشتغال و بازار کار، آموزش ضمن خدمت و نیازهای آموزشی کتابداران، ارزیابی کیفیت و اعتبارسنجی، آموزش از راه دور، فن آوری اطلاعات و آموزش رشته، منابع درسی و دیگر موضوعات مرتبط با آموزش علم اطلاعات و دانش شناسی.

مروری بر منابع مورد مطالعه نشان داد که موضوع آموزش علم اطلاعات و دانش شناسی به یک دوره زمانی خاص محدود نبوده است و در تمامی دوران حیات آن همواره توجه پژوهشگران را به خود جلب کرده است. هر چند که بسامد و شدت هر یک از

¹. Popper R.

موضوعات در دوره‌های زمانی مختلف متفاوت بوده و فراز و فرودهایی نیز داشته است که این خود یک پژوهش مستقل دیگر را می‌طلبد. نکته قابل ذکر دیگر این است که پژوهشگران این عرصه از میان تمامی ذی‌نفعان رشته -اعضای هیئت علمی، دانشجویان، کارفرمایان، دانش‌آموختگان- بوده است. در واقع همه افرادی که ممکن است فرصت حضور در کمیته برنامه‌ریزی علم اطلاعات و دانش‌شناسی را نداشته‌اند، بیش‌تر به بیان نظرات خود در قالب مقالاتشان پرداخته‌اند. نقش پررنگ بنیان‌گذاران رشته، تحصیل‌کردگان خارج از کشور و آثار ترجمه‌ای از دیگر مسائلی است که می‌توان به آن اشاره کرد. عدم تنوع روش‌های پژوهشی استفاده شده توسط پژوهشگران از دیگر نقاط ضعف این مطالعات است. بیش‌تر پژوهش‌ها به توصیف موضوع پرداخته و از ارزیابی انتقادی آن‌ها غفلت کرده‌اند. هم‌چنین مقالات بیش‌تر حاصل مرورهای کتابخانه‌ای یا اظهارنظرهای شخصی نویسندگان یا صاحب‌نظران رشته است و از پیمایش نظرات تمامی افراد ذی‌نفع غفلت شده است. شاید بتوان پاشنه آشیل آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران را فقدان چارچوب نظری و نظریه‌پردازی برای تدوین برنامه‌های آموزشی دانست (حیدری، ۱۳۹۰ الف). اگرچه بیان الگوها و الگوپردازی از کشورهای دیگر قدم‌های اولیه‌ای در این راستا بوده، اما به نظر می‌رسد این‌گونه الگوها به‌ندرت مؤثر و اثربخش بوده است. علت اصلی این امر آن است که پیشنهادهای ارائه‌شده بیش‌تر از آن‌که حاصل مبتنی بر مبانی نظری قوی و محصول پژوهش‌های نظام‌مند، ریشه در فرهنگ‌ها و باورهای کشورهای دیگر دارند.

پژوهش حاضر گامی در راستای یک مطالعه جامع تولیدات علمی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران با رویکردی کتابشناختی است. شناسایی نیروهای پیشران درونی اثرگذار بر آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی، ارائه تصویری از نقاط قوت و ضعف پژوهش‌های این عرصه، ارائه و تدوین یک نقشه جامع از مطالعات مربوط به آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران و ارائه یک کتاب‌شناسی جامع از تولیدات علمی درباره آموزش رشته را می‌توان از دستاوردهای این مطالعه دانست.

آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در خلاء شکل نمی‌گیرد. سیستم آموزشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی یک سیستم باز است که با محیط پیرامونی خود دارای روابط متقابل بوده، از آن تأثیر پذیرفته و بر آن تأثیر گذاشته است. از این‌رو، شرط حفظ حیات و پویایی این سیستم تعامل با محیط و تغییر در راستای انطباق و سازگاری با آن است. نگرش جزئی و جزیره‌ای به آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران آفت نظریه‌پردازی و دیدن کلیت این موضوع است. لازمه چنین سازگاری توسعه فرهنگ آینده‌نگاری و تحلیل جامع‌نگر مسائل و مشکلات درون و برون رشته با هدف شناسایی نیروهای پیشران اثرگذار بر آموزش رشته است. در آغاز هزاره سوم علم آینده‌نگاری پژوهش‌های حوزه برنامه‌ریزی برای آینده را به علمی مدون و با اصول و مبانی استوار و روش‌های دقیق تبدیل کرده است که با به‌کارگیری آن می‌توان علاوه بر تحلیل روندهای گذشته به کشف، ابداع و ارزیابی آینده‌های ممکن^۱، محتمل^۲ و مطلوب^۳ نیز دست یافت (گوده^۴، ۲۰۰۶). نیروهای پیشران در واقع به تمامی عواملی درونی و بیرونی اشاره دارد که بر آموزش رشته تأثیرگذار هستند. به نظر می‌رسد که اکثریت مقالات مرتبط با آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی صرفاً به نیروهای پیشران درونی توجه داشت

1. possible futures

2. probable futures

3. preferable futures

4. Godet M.

و از نیروهای پیشران کلیدی غفلت ورزیده‌اند. از این‌رو، یکی از پیشنهادها پرداختن به نیروهای پیشران کلیدی بیرونی تأثیرگذار بر آموزش رشته است که می‌تواند موضوع پژوهش‌هایی در آینده باشد. هم‌چنین پیشنهاد می‌شود که براساس نیروهای پیشران کلیدی درونی و بیرونی و با استفاده از برنامه‌ریزی سناریومبنا، سناریوهای پیش روی رشته در افق‌های زمانی بلندمدت ترسیم و برای دستیابی به سناریو مطلوب برنامه‌ریزی و راهبردهایی تدوین شود. برخی از پرسش‌هایی که زائیده این مطالعه بود و هر کدام می‌تواند موضوع پژوهشی مستقل باشند عبارت‌اند از: آیا موضوعات اساسی مطرح شده در این اثر همان دغدغه‌های ذی‌نفعان آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران در حال حاضر است؟ آیا موضوعات اساسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران با دیگر کشورها متفاوت است؟ مهم‌ترین نیروهای پیشران بیرونی اثرگذار بر آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران کدام‌اند؟ چه مشکلات عمده‌ای بر سر راه آینده آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران وجود دارد؟ رویکرد جامعه علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران برای ارزیابی و مقابله با آن‌ها چیست؟ آیا تحولات رخ داده در بخش‌های مختلف آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی با هم هماهنگ بوده‌اند؟ آیا به روابط متقابل میان هر یک موضوعات اساسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی و اثرگذاری و اثرپذیری آن‌ها از هم توجه شده است؟ آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب هر یک از موضوعات اساسی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در افق‌های زمانی مختلف (۱۰ ساله، ۲۰ ساله، و غیره) چگونه خواهد بود؟

فهرست منابع

- اباذری، زهرا و نعمتی انارکی، لایلا (۱۳۸۹). آموزش حضوری و غیر حضوری دانشجویان کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران: مطالعه تطبیقی. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۱ (۴): ۶-۲۱.
- ابرامی، هوشنگ (۱۳۵۳). از کتابداری و دانش‌شناسی. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۴: ۸-۱.
- ابرامی، هوشنگ (۱۳۵۴). نقطه آغاز: گره کور آموزش دانش‌شناسی. *نامه انجمن کتابداران ایران*، ۳۲: ۵۴۳-۵۵۴.
- ابراهیمی، رحمان و علی پورنجمی، سکینه (۱۳۸۸). پیامدهای ورود فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی. *ارتباط علمی*، ۱۲ (۱): ۱۰-۱۴.
- استوارت، رابرت (۱۳۶۹). روابط انسانی در آموزش کتابداری: رابطه بین همکاران. *ترجمه پرویندخت جناب‌زاده. تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۱۶: ۱۹-۲۶.
- اسدی، مجتبی (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۳ (۴): ۱۰.
- اسدیان، آزاده و نوروزی چاکلی، عبدالرضا (۱۳۹۱). تحلیل جایگاه و همسویی منابع درسی برنامه کارشناسی ارشد رشته علم‌سنجی در نظام آموزش عالی ایران با اهداف و اولویت‌های نقشه جامع علمی کشور. *پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی*، ۱۷ (۱): ۹۹-۱۲۰.
- اسدی‌کیا، فرناز (۱۳۷۶). آموزش ضمن خدمت کتابداری در تهران در سال‌های ۷۴-۱۳۷۳. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۸ (۱-۲): ۱۰۹-۱۲۳.
- اعظمی، محمد (۱۳۸۸). حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی در بستر جهانی شدن. *اطلاع‌شناسی*، ۷ (۲): ۱۱۵-۱۳۲.
- افکاری، فریا (۱۳۸۴). جالی خالی آموزش نسخ خطی در برنامه آموزشی دانشگاه‌های کشور. *کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی*، ۸ (۶-۷): ۴۹-۵۸.

- اکبری، اعظم و افشار، ابراهیم (۱۳۹۰). خودپنداره حرفه‌ای دانش‌آموختگان کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی: مطالعه اکتشافی. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۲ (۱): ۴۶-۵۴.
- امان، محمد (۱۳۷۵). آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در جهان اسلام. ترجمه احمدعلی یوسفی. *آینه پژوهش*، ۴۲: ۷-۱۰.
- امیرحسینی، مازیار (۱۳۸۴). تفکر مانیومنتالیستی در آموزش کتابداری ایران. *کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی*، ۸ (۶-۷): ۴۰-۴۳.
- انتظاریان، ناهید (۱۳۸۸). بررسی نیازهای بازآموزی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی مشهد در حوزه فناوری اطلاعات. *ارتباط علمی*، ۱۳ (۲): ۱۴-۲.
- انصاری، نوش‌آفرین (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۳ (۴): ۱۱-۱۳.
- انصاری، نوش‌آفرین (۱۳۸۴الف). آموزش کتابداری، فرصت‌ها و تهدیدها. مصاحبه‌کننده فرزاد دادرسی. *کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی*، ۸ (۶-۷): ۱۸-۲۴.
- انصاری، نوش‌آفرین (۱۳۸۴ب). کتابداران در ایران: از زبان استاد بزرگ و مادر کتابداری ایران سرکار خانم نوش‌آفرین انصاری. مصاحبه‌کنندگان مهرناز خراسانچی و بهروز فتحی. *کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی*، ۸ (۱): ۵-۱۵.
- انصاری، نوش‌آفرین (۱۳۸۷). تأثیر کتابخانه ملی بر آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی. *کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی*، ۱۲ (۱): ۵۱-۴۶.
- انصاری، نوش‌آفرین (۱۳۵۴). کارنامه سه ساله آموزش کتابداری در دوره‌های کوتاه مدت ۱۳۵۲-۱۳۵۴. *نامه انجمن کتابداران ایران*، ۸ (۴): ۵۲۶-۵۴۲.
- انوار، عبدالله؛ اشکوری، جعفر؛ افکاری، فریبا و عظیمی، حبیب‌الله (۱۳۸۷). طراحی دوره‌های آموزشی دانشگاهی نسخ خطی. *کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی*، ۱۱ (۹): ۴-۱۱.
- آذرنگ، عبدالحسین (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۳ (۴): ۶-۹.
- آران، نیکول و فدایی، غلامرضا (۱۳۸۶). بررسی دیدگاه کتابداران کتابخانه‌های مرکز دانشگاه‌های دولتی شهر تهران درباره ضرورت آموزش مستمر. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۴۰ (۴۶): ۹-۳۲.
- آشور، جمیل و صالح، محمد (۱۳۸۰). توسعه آموزش و وضعیت کتابداری در کشورهای عربی خلیج فارس. ترجمه احمد شعبانی و محمود تفقیدی جامی. *آینه پژوهش*، ۶۷: ۲-۱۷.
- آغ‌بلوت، مصطفی و آتلگان، دوگان (۱۳۷۴). کتابخانه‌ها و کتابداری در ترکیه. ترجمه عبدالله نجفی. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۶ (۳-۴): ۱۱۶-۱۲۵.
- باقری، معصومه (۱۳۷۸). آموزش کتابداری در هند. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۱۰ (۲): ۵۴-۶۸.
- باقری، منصوره (۱۳۸۴). ضرورت بازنگری در برنامه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌های ایران (دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد). *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱ (۲-۳): ۵۷-۷۰.
- باقری، منصوره؛ بنی‌اقبال، ناهید؛ جلالی دیزجی، علی؛ دادرسی، فرزاد و فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۴). مشکلات آموزش کتابداری در ایران در بیست و چهارمین نشست کتاب ماه کلیات. *کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی*، ۸ (۶-۷): ۶۸-۸۳.
- بلاچ، توماس؛ ودو، آنتونیو آکه (۱۳۷۴). آموزش کتابداری در نیکاراگوای انقلابی. ترجمه ملیحه ناظم. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۲۱-۲۳: ۱۸۵-۱۹۶.

بنی‌اقبال، ناهید (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۳ (۴): ۱۴-۱۷.
بنی‌اقبال، ناهید و رضوی صدر، حسین (۱۳۸۹). تحلیل محتوای متون تخصصی انگلیسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و مقایسه با سرفصل‌های مصوب. دانش‌شناسی، ۲ (۴): ۲۳-۳۴.

بهزادی، حسن و باغستانی تجلی، عطیه (۱۳۹۳). کتابداری و اطلاع‌رسانی داخل پرتتزر علم اطلاعات و دانش‌شناسی. شناسه. بازیابی ۲۰ مهرماه ۱۳۹۴، از <http://www.shenasehmag.ir/index.php/2013-06-16-08-31-06/165-2014-07-01-09-40>

50

بیگدلی، زاهد و آبام، زویا (۱۳۷۳). عوامل مؤثر در انتخاب رشته تحصیلی و تغییر نگرش دانشجویان کتابداری و روانشناسی بالینی در دانشگاه شهید چمران اهواز. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۶ (۲): ۴۷-۶۷.

بیگدلی، زاهد و حمدی‌پور، افشین (۱۳۹۱). تحلیل محتوایی برنامه آموزشی دوره کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی مصوب سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۸. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۲ (۲۸): ۲۸۳-۳۰۴.

بیلدی، ایوب‌لیا (۱۳۷۳). وضعیت و شخصیت اجتماعی حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی: بررسی بین‌المللی. ترجمه پرویز بهیار. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۵ (۱-۲): ۱۳۵-۱۴۵.

پریرخ، مهری و ارسطوپور، شعله (۱۳۸۸). پژوهشی پیرامون تدوین برنامه راهبردی برای گروه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه فردوسی مشهد: شناسایی مسائل، عوامل مطرح و مدل پیشنهادی. مطالعات تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۰ (۲): ۲۰۱-۲۲۶.

پوش، لوئیس و نپکا، کرول (۱۳۷۲). همکاری بخش‌های مرجع و خدمات فنی در آموزش کتابداری. ترجمه نادره ارفع‌بید. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۴ (۳): ۳۵۲-۳۶۲.

ترکیان‌تبار، منصور (۱۳۸۶). عوامل مؤثر بر گرایش به رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۸ (۱): ۱۰۷-۱۱۸.

تعاونی، شیرین (۱۳۵۵). استانداردهای آموزشگاه‌های کتابداری. نامه انجمن کتابداران ایران، ۳۶: ۴۸۲-۵۱۴.
التماسی، مهشید و فهیم‌نیا، فاطمه (۱۳۹۰ الف). کیفیت آموزش کتابداری در ایران با تکیه بر خدمات مرجع و اطلاع‌رسانی. دانش‌شناسی، ۴ (۱۴): ۱۵-۲۱.

التماسی، مهشید و فهیم‌نیا، فاطمه (۱۳۹۰ ب). میزان انطباق مهارت‌های خدمات مرجع و اطلاع‌رسانی و محتوای آموزشی سرفصل‌های دانشگاهی (مطالعه موردی و مقایسه‌ای سرفصل دانشگاه تهران). کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۴ (۳): ۱۹۳-۲۲۳.

تهوری، زهرا (۱۳۸۵). لزوم بازنگری در برنامه‌های آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی با توجه به نیازهای مهارتی جدید کتابداران و اطلاع‌رسانان. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۷ (۱): ۱۴۳-۱۵۱.

تیمورخانی، افسانه (۱۳۸۲). ارزیابی دوره‌های آموزش عمومی کتابداری در کتابخانه ملی ایران. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۴ (۴): ۱۳-۲۲.

جانسون، کترین (۱۳۸۶). آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشورهای در حال توسعه. ترجمه فاطمه عبدی و فاطمه مهدی‌فر. اطلاع‌یابی و اطلاع‌رسانی، ۱ (۱): ۳۱-۳۶.

جانسون، کترین (۱۳۸۷). آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشورهای پیشرفته. ترجمه مهرناز رحمت. ارتباط علمی، ۱۲ (۱): ۲۵-۲۹.

- جعفرنژاد، آتش (۱۳۷۹). بررسی امکانات موجود گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های ایران، برای آموزش تکنولوژی اطلاعات به دانشجویان. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۱۱ (۴): ۱۰-۳۵.
- جعفرنژاد، آتش (۱۳۸۰). کاربرد فناوری اطلاعات در کلاسهای درس کتابداری و اطلاع‌رسانی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های دانشگاهی*، ۳۵ (۳۷): ۵۷-۶۶.
- جعفری مقدم، سعید و بینش‌پور، سوگل (۱۳۹۱). بازنگری محتوای برنامه درسی دوره کارشناسی رشته کتابداری و علوم اطلاع‌رسانی با هدف توسعه نگرش کارآفرینانه. *مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*، ۳ (۵): ۴۹-۶۸.
- جمالی، فیض‌اله (۱۳۸۵). کتابداری ایران: گذشته، حال و آینده. نما، ۳ (۱).
- جوان‌بخت، میثم و پورحسن طناب‌چی، بهاره (۱۳۸۸). آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در روسیه. *ارتباط علمی*، ۱۳ (۲): ۱-۳.
- جوکار، عبدالرسول و حمدی‌پور، افشین (۱۳۸۰). نیاز به تحول در برنامه‌های درسی کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۴ (۲): ۹-۲۶.
- جولیان، هایدی (۱۳۸۳). به سوی آموزش از راه دور در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی. ترجمه حسین پاشایی‌زاده. *پیک نور*، ۲ (۲): ۱۵۷-۱۶۴.
- جهانی، نسیمه (۱۳۹۳). دیدگاه دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه پیام‌نور محمودآباد نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی خود. *مدیریت اطلاعات و دانش‌شناسی*، ۱ (۲): ۱۲۹-۱۳۴.
- حاجیان، حسین (۱۳۸۵). جایگاه کارآموزی در پیکره دروس اختصاصی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی. نما، ۳ (۶).
- حاضری، افسانه و علوی، سهیلا (۱۳۹۱). آگاهی و استفاده مدرسان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران از فناوری‌های وب ۲. *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۲۸ (۱): ۲۱-۳۸.
- حری، عباس (۱۳۹۰). ضرورت رویکردی سه وجهی به آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی. کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۱۴ (۹): ۱۰-۱۱.
- حری، عباس (۱۳۸۸). آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران. مصاحبه‌کننده ابراهیم عمرانی. کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۱۲ (۴): ۶-۱۵.
- حری، عباس (۱۳۸۴). چالش‌ها و راهکارهای آموزش کتابداری. مصاحبه‌کننده فرزاد دادرس. کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۸ (۷-۶): ۶-۱۷.
- حری، عباس (۱۳۸۲). بررسی وضعیت کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران. مصاحبه‌کنندگان مهرداد نیکنام و ونوس خجسته. کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۶ (۶۵): ۴-۱۷.
- حری، عباس (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۳ (۴): ۱۸-۲۱.
- حری، عباس؛ نادری، سمانه و دخت‌عصمتی، محدثه (۱۳۸۷). فراتحلیلی بر همگونی اولویت‌های درسی کتابداری و اطلاع‌رسانی با اولویت‌های نیازهای مهارتی بازار کار. *اطلاع‌شناسی*، ۶ (۱): ۳۱-۵۸.
- حری، عباس و قاضی میرسعید، سیدجواد (۱۳۸۶). تأثیر عوامل درونی بر نگرش کتابداران و اطلاع‌رسانان پزشکی کشور نسبت به جایگاه آنان در آینده حرفه. *مدیریت سلامت*، ۱۰ (۳۰): ۵۱-۵۸.
- حریری، مهرانگیز (۱۳۷۴). تحلیلی بر نیازهای آموزش کتابداران علوم پزشکی در ایران. *پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۹ (۱): ۱۶-۷۳.
- حسن‌زاده، محمد (۱۳۸۳ الف). نقش کتابداران و اطلاع‌رسانان در مدیریت دانش سازمان‌ها (با نگاهی به سرفصل‌های مقاطع سه‌گانه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران). *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۱۵ (۳): ۱۰۱-۱۱۴.

- حسن‌زاده، محمد (۱۳۸۳ب). پست مدرنیته و علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۷(۴): ۳-۱۵.
- حسن‌زاده، محمد (۱۳۸۳ج). تعامل حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی با فرآیند جهانی شدن. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۷(۲): ۷۹-۹۴.
- حسن‌زاده، محمد (۱۳۹۰). مفهوم میان‌رشته‌ای و دلالت‌های آن در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی. کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۱۴(۹): ۳۴-۳۷.
- حسن‌زاده، محمد؛ زندیان، فاطمه و نویدی، فاطمه (۱۳۹۴). بررسی سازگاری میان کتاب‌های منتشر شده و مباحث آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی در مقطع کارشناسی در ایران. مدیریت اطلاعات و دانش‌شناسی، ۱(۱): ۳۳-۴۵.
- حسن‌زاده، محمد و غیوری، زینب (۱۳۸۹). دیدگاه جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی در خصوص تغییر در محتوا، آموزش و عنوان رشته. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۶(۳): ۵۹-۸۵.
- حسین، سرور (۱۳۷۳). آموزش کتابداری در بنگلادش گذشته و حال. ترجمه رکن‌الدین احمدی لاری. آینه پژوهش، ۲۴: ۱۸-۲۰.
- حقیقی، محمود (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۳(۴): ۲۶-۳۲.
- حمزه‌پور، محمد کاظم (۱۳۷۷). تاریخچه کلاس‌های کوتاه‌مدت کتابداری در ایران. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۸(۴): ۸۵-۸۷.
- حیاتی، زهیر (۱۳۸۴). آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران: یافته‌ها و نایافته‌ها. کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۸(۶): ۳۰-۳۹.
- حیاتی، زهیر (۱۳۸۳). آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران: گذشته، حال، آینده. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۵(۱): ۲۵-۴۱.
- حیاتی، زهیر (۱۳۸۲). آموزش کتابداری در استرالیا: عوامل تغییر. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۴(۲): ۸۸-۹۸.
- حیاتی، زهیر (۱۳۸۱). هوشنگ ابرامی و کتابداری نوین ایران. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۳(۱): ۸۴-۹۴.
- حیاتی، زهیر (۱۳۷۸الف). مسائل آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌ها. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲(۱): ۳-۲۶.
- حیاتی، زهیر (۱۳۷۸ب). چگونگی شکل‌گیری اولین دوره دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌های زیر پوشش وزارت فرهنگ و آموزش عالی. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲(۴): ۱۷-۳۸.
- حیاتی، زهیر (۱۳۷۷). تأثیر فن‌آوری اطلاعات بر آموزش کتابداری، با توجه به برنامه‌های درسی. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۹(۱): ۱۴-۲۷.
- حیدری، غلامرضا (۱۳۹۰الف). آموزش کتابداری و علوم اطلاعات در ایران: موانع و راهکارها. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۴(۲): ۷۱-۱۰۶.
- حیدری، غلامرضا (۱۳۹۰ب). قبض و بسط رشته‌ای در کتابداری و علم اطلاعات. مطالعات کتابداری و علم اطلاعات، ۱۸(۷): ۱-۳.
- حیدری، غلامرضا (۱۳۸۹). تغییر نام و محتوای آموزشی حوزه کتابداری و علم اطلاعات بر اساس مفهوم هسته این حوزه و پارادایم غالب عصر حاضر: تدوین چارچوبی برای تفکر. مطالعات کتابداری و علم اطلاعات، ۳(۶): ۱۳۵-۱۵۶.
- حیدری، غلامرضا؛ فرج‌پهلوی، عبدالحسین؛ عصاره، فریده و گرابی، احسان (۱۳۹۲). تأثیر آموزش عالی بر شایستگی‌های کنونی دانشجویان دوره کارشناسی کتابداری و علم اطلاعات: مورد پژوهشی دانشگاه فردوسی مشهد. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۲۴(۱): ۳۰-۵۰.
- دانش، فرشید (۱۳۸۵). بررسی مسئولیت‌ها، نقش‌ها و ویژگی‌ها و نیازهای آموزشی کتابداران سیستم‌ها: مروری اجمالی بر پیشینه‌ها. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۹(۱): ۹۱-۱۱۳.

داورپناه، محمدحسین؛ فتاحی، رحمت‌الله و خسروی، عبدالرسول (۱۳۸۸). نظرسنجی از جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی پیرامون نام رشته و احتمال بازنگری در آن. *اطلاع‌شناسی*، ۶ (۲): ۳-۳۲.

دمرچی‌لو، منصوره (۱۳۸۷). نگاهی به آموزش کتابداری در ترکیه. *اطلاع‌یابی و اطلاع‌رسانی*، ۲ (۶): ۳۷-۴۳.

دیانی، محمدحسین (۱۳۹۲). کاش گرایش بود. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۶ (۱): ۵-۷.

دیانی، محمدحسین (۱۳۹۰ الف). چالش‌های اجرای برنامه جدید دوره کارشناسی کتابداری: با تأکید بر درس‌های تازه. *کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی*، ۱۴ (۹): ۲۰-۲۷.

دیانی، محمدحسین (۱۳۹۰ ب). پیش‌آگاهی برای اجرای برنامه جدید دوره کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۴ (۳): ۸-۵.

دیانی، محمدحسین (۱۳۹۰ ج). *کوتاه‌نوشته‌ها درباره کتابداری و اطلاع‌رسانی*. مشهد: انتشارات کتابخانه رایانه‌ای.

دیانی، محمدحسین (۱۳۸۹). تاریخچه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران. مشهد: کتابخانه رایانه‌ای.

دیانی، محمدحسین (۱۳۸۱). نظرها و عملکردهای تحصیلی دانشجویان رشته‌های ریاضی/تجربی و انسانی/اجتماعی در دوره کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه فردوسی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۵ (۳): ۵۷-۷۲.

دیانی، محمدحسین (۱۳۷۹). برنامه آموزشی دوره کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی پیشنهادهایی برای تحول. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۹ (۱): ۲۰-۱.

دیانی، محمدحسین (۱۳۷۳). تحلیل برنامه درسی و عملکرد دانشجویان کتابداری در گرایش علوم پایه (مطالعه موردی). *پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۶: ۷۳-۹۴.

دیانی، محمدحسین (۱۳۷۲). ارزیابی برنامه‌های درسی رشته کتابداری در سطح کارشناسی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۳ (۴): ۳۸-۳۳.

دیانی، محمدحسین (۱۳۶۳). نظری کوتاه بر حاصل چهارده سال آموزش کتابداری در ایران. *دانشگاه انقلاب*، ۳۹: ۴۶-۴۸.

دیانی، محمدحسین (۱۳۶۲). نقد برنامه دوره کاردانی کتابداری. *دانشگاه انقلاب*، ۲۶: ۴۲-۴۴.

دیانی، محمدحسین (۱۳۶۰). ضرورت آموزش کتابداری در ایران بعد از انقلاب. *نشر دانش*، ۸: ۳۶-۴۱.

رجب‌بیگی، مجتبی؛ پرتوی، بامداد؛ قنبرزاده علمداری، ناهید (۱۳۸۷). بررسی نیازهای آموزشی کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۱ (۴): ۱۸۹-۲۱۱.

رجبی، محمدحسن (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۳ (۴): ۳۹-۴۱.

رهادوست، فاطمه (۱۳۸۴). بحران را بشکافیم. مصاحبه‌کننده فرزاد دادرش. *کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی*، ۸ (۶-۷): ۲۵-۲۹.

ریسمان‌باف، امیر (۱۳۸۸). مقدمه‌ای بر اخلاق حرفه‌ای در کتابداری و اطلاع‌رسانی (با تأکید بر دو مؤلفه نظریه و آموزش). *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۵ (۲): ۴۹-۷۵.

ساتچاناند، چوتیما (۱۳۷۸). آموزش از راه دور علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در آسیا و اقیانوسیه. ترجمه حمید دلیلی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۹ (۲): ۶۷-۷۱.

سامانیان، مصیب (۱۳۷۷). بررسی نظرات دانشجویان و مدرسان دروس عملی کتابداری درباره کمیت و کیفیت دروس عملی کارورزی در دانشگاه‌های دولتی. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۹ (۲): ۳۴-۴۷.

سبکروح، فاطمه (۱۳۷۶). بررسی وضعیت آموزش مستمر اعضا هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع رسانی در زمینه تکنولوژی اطلاعات و مدیریت طی سال‌های ۱۳۶۸ تا آخر ۱۳۷۴. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۷ (۳): ۲۵-۳۶.

سرمدی، پروانه (۱۳۸۷). تاریخ آموزش کتابداری. *شیرازه*، ۶ (۱).

سعادت، علیرضا (۱۳۷۷). مفهوم و جامعیت عنوان کتابداری برای معرفی حرفه. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۸ (۴): ۴۶-۵۰.

سیفی، لیلا (۱۳۸۶). امکان‌سنجی آموزش از راه دور در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۱۸ (۴): ۳۳-۴۸.

نیازی، سیمین (۱۳۷۷). آشنایی با مرکز آموزش عالی کتابداری کتابخانه ملی: اهداف، برنامه‌ها و عملکردها. *کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی*، ۱۱ (۱): ۱۲-۱۳.

شعبانی، احمد (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۳ (۴): ۴۲-۴۵.

شعبانی، احمد و خدیوی، شهناز (۱۳۸۳). ارزیابی درونی گروه آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه اصفهان. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۳۸ (۴۲): ۱۸۷-۲۰۰.

شکرانه ننه کران، فرهاد و قلاوند، حسین (۱۳۸۷). کتابداری و اطلاع‌رسانی در جمهوری ترکیه. *ارتباط علمی*، ۱۰ (۱): ۴-۹.

شکویی، علی (۱۳۹۰). نکته‌هایی از آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران: در گفت‌وگو با دکتر علی شکویی. *مصاحبه کننده رسول زوارقی*. *کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی*، ۱۴ (۹): ۴-۷.

شهبازی، رحیم؛ فهیم‌نیا، فاطمه و حکیم زاده، رضوان (۱۳۹۲). مشاغل نوین مبتنی بر فناوری‌های اطلاعات برای فارغ‌التحصیلان علوم اطلاعات و دانش‌شناسی در عصر حاضر. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۴۷ (۳): ۲۲۹-۲۵۰.

صبا، ایرج (۱۳۷۱). بحران در آموزش کتابداری. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲ (۱): ۸۶-۸۷.

صفاری، محسن؛ سنایی‌نسب، هرمز و پاکپور حاجی آقا، امیر (۱۳۹۲). چگونه یک مرور سیستماتیک در زمینه سلامت انجام دهیم: یک مرور توصیفی. *آموزش بهداشت و ارتقای سلامت*، ۱ (۱): ۵۱-۶۱.

صفی‌پور، علی اکبر (۱۳۸۶). نگاهی به آموزش علوم آرشیوی در جهان و ایران. *گنجینه اسناد*، ۱۷ (۶۶): ۱۲۹-۱۳۸.

عازم، پرویز (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۳ (۴): ۴۶-۴۹.

عرب‌زاده، عبدالنبی (۱۳۷۶). جایگاه آموزش تهیه و سفارشات منابع علمی در نظام آموزش کتابداری کشور. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۷ (۱): ۴۰-۴۴.

عزیزخانی، زهرا و طباطبایی‌فر، شادی (۱۳۸۷). بررسی آموزش الکترونیکی و تحلیل مناسب جهت کاربرد در آموزش زبان انگلیسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی. *اطلاع‌رسانی و اطلاع‌یابی و اطلاع‌رسانی*، ۲ (۱۲): ۴۰-۵۰.

عصاره، فریده؛ اسدنیای، ابوالفضل و جلیل‌پور، پیمان (۱۳۹۳). تدوین برنامه راهبردی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز با استفاده از تحلیل SWOT. *مدیریت اطلاعات و دانش‌شناسی*، ۱ (۲): ۱۳-۳۰.

علی اکبرزاده، هیلان (۱۳۷۷). کتابداران قرن بیست و یکم. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۹ (۱): ۹۸-۱۰۵.

علی‌بیگ، محمدرضا؛ جمشیدی، روح‌انگیز و فرجی، زهرا (۱۳۸۴). امکان‌سنجی آموزش از راه دور از طریق اینترنت برای کتابداران شاغل در کتابخانه‌های مرکز دانشگاه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در شهر تهران. *مدیریت سلامت*، ۸ (۲۲): ۳۳-۴۰.

- علی‌پور ندوشن، حدیجه؛ طلاچی، هما و خوشگام، معصومه (۱۳۸۵). بررسی کتاب‌های منتشر شده کتابداری و اطلاع‌رسانی (۸۴-۱۳۵۸) و همخوانی آنها با محتوای سرفصل مصوب دروس. مدیریت سلامت، ۹ (۲۵): ۱۳-۲۰.
- علیمحمدی، داریوش (۱۳۹۱). دانشکده علوم اطلاعات: پیشنهاد عنوانی جدید برای دانشکده کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تهران. کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۱۶ (۳): ۵۲-۶۱.
- علیمحمدی، داریوش (۱۳۹۰). برنامه درسی دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی: مطالعه تطبیقی ایران و آمریکای شمالی. کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۱۴ (۹): ۶۴-۷۱.
- علیمحمدی، داریوش (۱۳۸۶). جایگاه اقتصاد اطلاعات در برنامه آموزشی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی. اطلاع‌شناسی، ۴ (۳): ۱۶۱-۱۷۱.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۱). تغییر نام رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲ (۱): ۹-۱۱.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۰). تعامل گروه‌های آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران: آیا امیدی هست؟ کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۱۴ (۱۰): ۱۲-۱۶.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۴). برنامه جدید کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ گزارش یک طرح پژوهشی. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۸ (۲): ۶-۲۹.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۳). تخصص‌گرایی در حرفه. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲۸ (۴): ۱.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۰). دوره دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی: ملاحظاتی پیرامون شرایط، ویژگی‌ها و ملزومات نظری و کاربردی این مقطع و شایستگی‌های دانش‌آموختگان آن، کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۴ (۱): ۸-۲۵.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۷۹). الگویی برای بازنگری و تجدید ساختار آموزش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران با توجه به تحولات جدید در محیط اطلاعاتی. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۳ (۱): ۲۱-۴۴.
- فتاحی، رحمت‌الله؛ رجبعلی بیگلر، رضا؛ آخشیک، سمیه (۱۳۹۳). گذری و نظری برگزیده، حال و آینده کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران. شیراز: مرکز منطقه‌ای علوم و فناوری.
- فدایی، غلامرضا (۱۳۹۴). این حوزه برای بقا به تخصص نیاز دارد. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۱ (۱): ۷-۱۱.
- فدایی، غلامرضا (۱۳۹۳). جایگاه رفیع ما در بین دو قله رفیع. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۰ (۳): ۳۹۳-۳۹۶.
- فدایی، غلامرضا (۱۳۹۲). نگاهی جامع به حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۹ (۱): ۱-۴.
- فدایی، غلامرضا (۱۳۹۰ الف). تغییر نام رشته و یا دانشکده. تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۴۵ (۳): ۷-۱۱.
- فدایی، غلامرضا (۱۳۹۰ ب). آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی و پرسش‌های پیش‌رو. کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۱۴ (۹): ۱۷-۱۹.
- فدایی، غلامرضا (۱۳۸۸ الف). آیا کتابداری و اطلاع‌رسانی فقط منتظر تغییر نام است؟ تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۵ (۲): ۱۱-۳۲.
- فدایی، غلامرضا (۱۳۸۸ ب). علوم/مدیریت بازیابی و اشاعه اطلاعات. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۵ (۴): ۵-۲۷.
- فدایی، غلامرضا (۱۳۸۸ ج). آینده کتابداری و اطلاع‌رسانی. تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۴۳ (۴۹): ۱۳-۳۴.
- فدایی، غلامرضا و برمر، الهام (۱۳۹۰). دانشکده کتابداری و اطلاع‌رسانی: گروه‌ها، رشته‌ها، گرایش‌ها و مقاطع تحصیلی پیشنهادی. تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۴۵ (۵۵): ۱۳-۲۶.

- فرامرزی، معصومه (۱۳۸۶). بررسی نحوه تدریس واحد تکنولوژی اطلاعات در رشته کتابداری مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه‌های شهر تهران در نیمسال اول سال تحصیلی ۸۶-۸۵. نما، ۱ (۷): ۳۳-۲۸.
- فرج‌پهلوی، عبدالحسین (۱۳۹۰). آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ وضع موجود و دورنمای آن در ایران. کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۱۴ (۱۰): ۳۳-۲۸.
- قاسمی، فرید (۱۳۷۶). نخستین کلاس آموزش کتابداری در ایران. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۸ (۳): ۷۰-۷۳.
- قاندشریفی، هما (۱۳۷۵). تکنولوژی اطلاعات و آموزش کتابداری علوم پزشکی. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۷ (۷): ۶۵-۷۳.
- قرنلایغ، ثریا (۱۳۸۱). جایگاه کتابخانه‌های کودکان در آموزش کتابداری ایران. جهان کتاب، ۱۶۱-۱۶۲: ۳۰-۳۱.
- قرنلایغ، ثریا (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۳ (۴): ۵۰-۵۴.
- قیامی، سمیه (۱۳۸۶). بررسی ضرورت و کاربرد دروس کتابداری از دیدگاه کتابداران شاغل و دانشجویان کارشناسی کتابداری دانشگاه علوم پزشکی کرمان. نما، ۷ (۳): ۷-۳.
- کربلاآقایی کامران، معصومه (۱۳۸۷). وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان زن مقطع کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های رکود جذب فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها در بازار کار. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۱ (۷۶): ۷۳-۹۰.
- کریمی، مینا و وزیرپور کشمیری، مهرداد (۱۳۹۱). ارزیابی دروس آموزش الکترونیکی علوم کتابداری و آرشویی در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۲۳ (۲): ۴۸-۶۱.
- کریمیان، حیدر؛ صالحی، کیوان و نادری، عزت‌اله (۱۳۹۲). ارزشیابی عوامل و نشانگرهای تأثیرگذار بر کیفیت گروه کتابداری و علوم اطلاع‌رسانی: مورد گروه کتابداری دانشگاه تربیت معلم تهران. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۲۴ (۱): ۶-۲۹.
- کوکبی، مرتضی (۱۳۷۶). نگاهی به دروس سازماندهی مواد. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۸ (۳): ۵۷-۶۹.
- کولانیان، فردین (۱۳۸۲). آموزش در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی: تجربه مرکز اطلاع‌رسانی جهاد. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۴ (۳): ۱۷۸-۱۸۶.
- کیانی، حسن (۱۳۸۶). تعامل دو سویه یادگیری و یاددهی در نظام آموزش از راه دور با رویکرد کوتاه در حوزه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۸ (۱): ۶۹-۸۴.
- کیانی، حسن (۱۳۷۸). بررسی میزان رعایت استانداردهای بین‌المللی آموزشگاه‌های کتابداری ایفلا، در گروه‌های آموزش کتابداری موجود در دانشگاه‌های کشور. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۸ (۱): ۸-۲۶.
- کیانی، حسن (۱۳۷۶). نظام آموزش کتابداری در دانشگاه‌های ایران، در دو دوره قبل و بعد از انقلاب اسلامی و نکات لازم در اصلاح و بهبود وضعیت موجود. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۷ (۲): ۳۵-۴۹.
- کیم، یانگ وان (۱۳۸۰). آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ژاپن. ترجمه رضا اردلان. پیام بهارستان، ۶: ۱۲-۱۳.
- گرایی، احسان (۱۳۹۰). تدوین الگوی شایستگی‌های کانونی و سنجش آن در میان دانشجویان دوره کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های تهران، شهید چمران و فردوسی مشهد. پایان‌نامه کارشناسی، دانشگاه شهید چمران، اهواز.
- گرایی، احسان و حیدری، غلامرضا (۱۳۹۴). نظریه شایستگی‌های کانونی: الگویی برای برنامه‌ریزی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۱ (۳): ۴۶۷-۴۹۰.
- گرایی، احسان و سیامکی، صبا (۱۳۹۱). ارزیابی کیفیت آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی: مطالعه دانشگاه‌های اصفهان و علوم پزشکی اصفهان. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۵ (۱): ۹-۳۱.

- گرای، احسان و سیامکی، صبا (۱۳۹۱). رابطه آشنایی با مباحث پایه و نظری رشته تحصیلی و نگرش به آن: مورد پژوهشی دانشجویان کتابداری و اطلاع‌رسانی. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۹ (۱): ۱۳۵-۱۴۸.
- لاریجانی، حجت‌الله (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۳ (۴): ۵۵-۵۶.
- لانکاستر، اف. دبلیو (۱۳۷۹). برنامه درسی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه. ترجمه لیلا مرتضایی. اطلاع‌رسانی، ۱۶ (۱ و ۲): ۸۹-۹۳.
- لوکس، کلودیا (۱۳۸۲). ساختار و تحولات جدید نظام کتابداری آلمان. ترجمه بابک مظلومی. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۴ (۴): ۱۸۶-۲۰۶.
- مجیدی، اکبر (۱۳۸۸). آموزش الکترونیکی: تاریخچه، ویژگی‌ها، زیرساخت‌ها و موانع. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۲۰ (۲): ۹-۲۶.
- مختاری معمار، حسین (۱۳۸۲). نگرش اعضای هیئت علمی و دانشجویان درباره تعداد واحدها و ساعت دروس کارورزی در برنامه کارشناسی رشته کتابداری. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۴ (۲): ۵۹-۶۹.
- مختاری معمار، حسین (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۳ (۴): ۵۷-۶۴.
- مختاری، حیدر (۱۳۸۴). برنامه درسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی در مقطع کارشناسی ارشد. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۶ (۲): ۲۵-۳۲.
- مرادی، نورالله (۱۳۸۴). عالمی دیگر بیاید ساخت. کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۸ (۶-۷): ۴۴-۴۸.
- مرتضایی، لیلا (۱۳۷۹). بررسی تطبیقی وضعیت تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشورهای انگلستان، آمریکا، هند و ایران. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۱۵ (۳-۴): ۱-۶.
- مردانی، امیرحسین (۱۳۸۸). اندیشه یادگیری بدون محدودیت مکانی و زمانی در علوم کتابداری در کشورهای در حال توسعه. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۲۴ (۲): ۱۴۳-۱۵۸.
- مزیانی، علی (۱۳۷۷). بررسی نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۹ (۱): ۴۵-۶۱.
- معرف‌زاده، عبدالحمید و صانعی‌دهکردی، پرستو (۱۳۸۵). بررسی نیروی انسانی و نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی استان خوزستان. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۳۵ (۳): ۱۰۹-۱۳۰.
- معرف‌زاده، عبدالحمید؛ کمایی، مهوش و چراغی، زهره (۱۳۹۱). بررسی نیازهای آموزشی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۸ (۴): ۳۹۱-۴۰۶.
- معینی‌فر، مهدی (۱۳۷۶). یادداشت سردبیر. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۷ (۱): ۵.
- ملک‌احمدی، پریسا؛ سلیمانزاده نجفی، نیره‌السادات و آتش‌پور، بهاره (۱۳۹۰). آیا لازم است نام رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران تغییر کند؟ (یک بررسی تطبیقی). کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۴ (۴): ۷۱-۹۰.
- منصوری، علی و پشتوتنی‌زاده، میترا (۱۳۸۶). آموزش ضمن خدمت برای کتابداران در عصر نوین. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۸ (۲): ۱۳-۲۴.
- منصوریان، یزدان (۱۳۹۰ الف). گرایش‌های تخصص و بین رشته در کتابداری و اطلاع‌رسانی. کتاب ماه کلیات: اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، ۱۴ (۱۰): ۵۸-۶۳.

منصوریان، یزدان (۱۳۹۰ب). صد شغل برای کتابداران: پست‌های سازمانی نوین در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۲ (۳): ۸۸-۱۰۳.

منصوریان، یزدان؛ علی‌پور، امید و قربانی بوساری، رقیه (۱۳۹۲). نگرش دانشجویان و دانش‌آموختگان دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی درباره چشم‌انداز فرصت‌های شغلی این رشته. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۴ (۱): ۱۵۰-۱۶۵.

مهدی، محمدی (۱۳۸۴). کتابداری نوین و چالش‌های آن. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۱۶ (۱): ۱۳۷-۱۴۴.

مهرداد، جعفر؛ دبانی، محمدحسین (۱۳۸۸). گوشه‌ای از داستان شکل‌گیری و ثمردهی دانش کتابداری در ایران. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۴ (۴): ۸-۵.

میرحسینی، زهره (۱۳۷۲). آموزش کتابداری در ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۳ (۴): ۷۳-۷۴.

نوروزی چاکلی، عبدالرضا (۱۳۸۳). تحصیل با اشک در داخل: ماجرای دانشجویان دکتری ایرانی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۷ (۲): ۲۵-۴۴.

نوکاریزی، محسن (۱۳۸۳). بررسی برنامه‌های درسی کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۷ (۲): ۳-۱۷.

نوکاریزی، محسن (۱۳۷۳). هماهنگی کتابها و مجلات رشته کتابداری با نیازهای آموزشی دوره کارشناسی ارشد. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۵ (۱-۲): ۶۶-۷۲.

نیازی، سیمین (۱۳۷۷). آموزش راه‌دور کتابداری و اطلاع‌رسانی: سنجش نیازها و امکانات داوطلبان دوره‌ها. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۸ (۴): ۷۰-۷۹.

والجو، رزا. ام. (۱۳۷۷). آموزش فن‌آوری اطلاعات به نسل تازه کتابداران در کشورهای در حال رشد. *ترجمه فرامرز مسعودی، مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۹ (۳-۴): ۱۰۱-۱۱۱.

ورانا، رادوان (۱۳۸۳). چگونه یک کتابدار رقومی تربیت کنیم: بررسی تطبیقی برنامه‌های درسی آمریکایی-اروپایی. *ترجمه رسول زوارقی. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۱۵ (۴): ۱۲۳-۱۳۱.

ویرکوس، سیرج (۱۳۷۷). آموزش و بازآموزی کتابداران و متخصصین اطلاع‌رسانی در محیط شبکه. *ترجمه نجیبه افنانی. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۸ (۱): ۲۲-۲۶.

ویلسون، جونتان و ویجتانگ، پرادپا (۱۳۷۸). درک و برداشت از آموزش و تربیت رشته کتابداری در سریلانکا. *ترجمه علی شکویی. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۳ (۲): ۴۶-۵۴.

هدایی، محمد (۱۳۸۰). برگی از تاریخ کتابداری در ایران. *آینه پژوهش*، ۶۷: ۱۸-۲۱.

یغمایی، جواد (۱۳۷۸). آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه فردوسی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲ (۳): ۲۳-۴۰.

یوشیدا، ام. (۱۳۷۶). آموزش تخصصی آینده‌نگر در دانشگاه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی. *ترجمه مریم خسروی. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۱۳ (۱): ۱-۱۳.

Alimohammadi, D. and Jamali, H. R. (2011). Common problems of Library and Information Science education in Asia developing countries: A review article. *International Journal of Information Science and Management*, 9 (2): 79-92.

Alimohammadi, D. and Sajjadi, M. (2007). What our Schools are named? An investigation among information leaders. *VINE: The Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 37 (4): 532-546.

Dayyani, M. H. (2006). Changes in the M. A. curriculum of librarianship and information sciences in Iran. *International Journal of Information Science and Technology*, 4 (1): 87-101.

- Geraei, E., and Heidari, G. H. (2015). Measurement of generic core competencies among students of library and information science in Iran. *The Electronic Library*, 33 (6): 1016-1030.
- Godet, M. (2006). *Creating futures: Scenario planning as a strategic management tool*. France: Economica Publish.
- Hayati, Z. (2008). Competency definition for Iranian library and information professionals in public libraries. *International Journal of Information Science and Technology*, 6 (1): 73-86.
- Johnson, C. A. (2007). Library and information science education in developing countries. *The International Information & Library Review*, 39 (2): 64-71.
- Kiani, H. (2009). Education for library and Information Science in Iran: Current Trends. *International Journal of Information Science and Management*, 7 (2): 15-28.
- Popper, R. (2008). How are foresight methods selected? *Foresight*, 10 (6): 62-89.
- Shannon S. (2002). Critical appraisal of systematic reviews. *Can Assoc Radiol J*, 53 (4): 195-7.
- Wright, R. W., Brand, R. A., Dunn, W. and Spindler, K. P. (2007). How to write a systematic review. *Clin Orthop Relat R*, 455 (1): 23-29.
- UNIDO. (2005). *Technology Foresight Manual*. Vienna: UNIDO.